

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU UN PSIHOLOĢIJAS FAKULTĀTE
IZGLĪTĪBAS ZINĀTŅU UN PEDAGOĢISKO INOVĀCIJU NODAĻA

**Akadēmiskais godīgums studiju noslēguma darbos
augstākās izglītības iestādēs Latvijā**

Autors: Inguna Blese

Studenta apliecības Nr.: iz08037

Darba vadītāja: Dr. sc. administr., prof Antra Ozola

RĪGA 2024

SATURA RĀDĪTĀJS

ANOTĀCIJA.....	3
ABSTRACT	4
SVARĪGĀKO TERMINU SKAIDROJUMS	5
IEVADS	6
1. AKADĒMISKĀ GODĪGUMA PROBLEMĀTIKA KĀ IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES DRAUDS.....	9
1.1. Akadēmiskais godīgums augstākās izglītības iestāžu kvalitātes kultūrā	10
1.2. Digitālo risinājumu izmantošanas riski un iespējas plaģiāta kontrolei.....	13
2. IZPRATNE PAR AKADĒMISKO GODĪGUMU UN PLAĢIĀTU	19
2.1. Studējošo izpratne par akadēmisko godīgumu	20
2.2. Docētāju izpratne par akadēmisko godīgumu.....	25
3. EMPĪRISKĀ DAĻA	30
NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI.....	47
PIELIKUMI.....	55
1. pielikums	56
2. Pielikums	62
DOKUMENTĀRĀ LAPA.....	67

ANOTĀCIJA

Akadēmiskais godīgums augstākajā izglītībā ir aktuāls jautājums, ko būtiski pētīt, jo augstākās izglītības kvalitāte un studiju rezultātu sasniegšana ir būtiski aspekti, lai nodrošinātu kompetentu un godprātīgu speciālistu sagatavošanu, kā arī veicinātu zinātņu nozaru attīstību. Pētījuma mērķis ir noskaidrot akadēmiskā godīguma problēmjautājumus un izstrādāt rekomendācijas akadēmiskā godīguma veicināšanai. Empīriskā pētījuma veikšanai divās grupās izvēlēts salīdzinošs šķērsriezuma pētījuma dizains, izmantojot aptaujas anketas un analizējot iegūtos kvantitatīvos datus no respondentiem (docētāji n=147, studējošie n=746). Lai veicinātu akadēmisko godīgumu studiju noslēguma darbos, būtiski ir vairāki aspekti – izstrādāts un ieviests normatīvais regulējums, pieejami informatīvi un izglītojoši materiāli un pasākumi gan docētājiem, gan studējošajiem, izpratnes un vienotas pieejas veicināšana studējošo un docētāju vidū, konsekventa normu ievērošana.

Atslēgvārdi: akadēmiskais godīgums, plaģiāts, akadēmiskā godīguma izpratne, augstākā izglītība

ABSTRACT

Academic integrity in higher education is a topical issue that needs to be studied significantly, because the quality of higher education and the achievement of learning outcomes are essential aspects to ensure the preparation of competent and honest specialists, as well as to promote the development of scientific fields. The purpose of the study is to identify the problematic issues and to develop recommendations for the promotion of academic integrity. A comparative cross-sectional research design was chosen for the empirical research in two groups, using survey questionnaires and analyzing the obtained quantitative data from the respondents (lecturers n=147, students n=746). In order to promote an academic integrity in diploma theses, multiple aspects are essential - developed and implemented regulatory framework, available informative and educational materials and events for both lecturers and students, promotion of understanding and common approach among students and lecturers, consistent compliance with norms.

Keywords: academic integrity, plagiarism, awarness of academic integrity, higher education

SVARĪGĀKO TERMINU SKAIDROJUMS

Eiropas akadēmiskā godījuma tīkla ENAI (2020) Erasmus+ projekta “Eiropas līmeņa tīkls akadēmiskā godīguma veicināšanai” ietvaros pētnieki starptautiska līmeņa sadarbībā no vairākāmvalstīm un izglītības iestādēm ir izstrādājuši publikāciju “Akadēmiskā godīguma terminu vārdnīca”, kas visaptveroši skaidro būtiskākos šajā kontekstā izmantotos jēdzienus (*Tauginiené, et. al.*, 2018). Autore izvēlas darbā izmantot šo publikāciju kā vienu no pamatresursiem svarīgāko terminu skaidrošanai, jo tie ir mērķtiecīgi izstrādāti ņemot vērā akadēmisko godīgumu augstākajā izglītībā un atbilst mūsu reģionālajam un izglītības politikas kontekstam. Būtiski, ka publikācijai ir pieejams oficiāls tulkojums latviešu valodā, un tās plašāka izmantošana var veicināt vienotas terminoloģijas izmantošanu Latvijā, tādā veidā neradot valodas barjeru vai dažāda tulkojuma variācijas riskus, kā arī veicināt vienotas izpratnes radīšanu izglītības nozares pārstāvju vidū. Darbā izmantotie termini, kuru skaidrošanai izmantota šī publikācija:

- **Akadēmiskas godīgums** – “Ētisko un profesionālo principu, standartu un prakses ievērošana un konsekventa vērtību sistēma, kas kalpo kā vadlīnijas lēmumu pieņemšanai un darbību veikšanai izglītībā, pētniecībā un akadēmiskajā vidē.”
- **Akadēmiskā godīguma kultūra** – “Indivīdu, grupu un/ vai institūciju uzvedība, vērtības, uzskati, attieksme un īpašības, kas veicina un sekmē akadēmisko godīgumu.”
- **Akadēmiskā ētika** – “Morālās vērtības, ko atzīst un ievēro akadēmiskā sabiedrība.”
- **Akadēmiskā godīguma pārkāpums / Akadēmisko noteikumu pārkāpums** – “Jebkura rīcība vai mēģinājums rīkoties, kas grauj akadēmisko godīgumu un var novest pie negodīgi iegūta labuma vai zaudējuma jebkuram akadēmiskās kopienas vai plašākas sabiedrības loceklim.”
- **Ētiskie principi** – “Uzvedības pamatā esošo ētisku vērtību un koncepciju kopums”
- **Plāgiāts** – “Uzvedības pamatā esošo ētisku vērtību un koncepciju kopums”

Citu darbā izmantoto terminu skaidrojumi:

- **Studiju noslēguma darbs** – “bakalaura (maģistra) darbs, diplomdarbs vai kvalifikācijas darbs, kura izstrādāšana un aizstāvēšana ir priekšnosacījums akadēmiskā grāda vai profesionālās kvalifikācijas piešķiršanai” (Latvijas Universitāte, 2011)

IEVADS

Augstākās izglītības videi ir liela nozīme gan studējošo profesionālās sagatavotības veicināšanā, attīstot studējošos kā nozaru profesionāļus ar spēcīgām profesionālajām un caurviju kompetencēm, gan caur absolventiem un pētniecību ir iespējas mijiedarboties ar jebkuru nozari un ietekmēt arī nozaru transformāciju. Šādā perspektīvā iespējams skatīties uz godīguma un ētikas principu attīstīšanu augstākās izglītības posmā kā misiju, kas palīdz veidot drošāku, ētiskāku un uzticamāku vidi arī citās nozarēs ārpus izglītības. Pētnieki norāda, ka augstākajai izglītībai ir centrāla nozīme sabiedrībā, jo akadēmiskajā vidē studējošie apgūst nepieciešamās zināšanas un prasmes gan darbam nozarē, gan iesaistei akadēmiskajā un zinātnes darbībā. (*Warter & Warter, 2019*) Vienlaikus jāņem vērā, ka akadēmiskais godīgums ir saistīts ar katra indivīda vērtībām un attieksmēm, ko nav tik viegli izmainīt īsā laika periodā, tomēr pētījumos ir konstatēts, ka izglītības vide, tai skaitā augstākās izglītības posms var būt nozīmīgs indivīda vērtību orientācijā (*Myryry et al., 2013*). Lai veicinātu ētikas un akadēmiskā godīguma uztveri kā būtisku studējošo vidū, tam nepieciešama vienota visu iesaistīto pušu līdzdarbošanās - pastāvīgi ievērot un uzsvērt izvirzītās prasības, kā arī nodrošinot regulāras aktivitātes zināšanu un izpratnes veicināšanai (*Gottardello & Karabag, 2022*), tādējādi caur augstākās izglītības iestādes pārvaldību, studiju procesu un docētāju mērķtiecīgu darbību, veicinot izpratni un nostiprinot studējošo zināšanas un prasmes.

Izglītību tā pat kā citas nozares ietekmē gan jauni atklājumi un pārmaiņas tieši nozarē, gan citas pārmaiņas, piemēram, globalizācija, tehnoloģiju attīstība, starptautiskie izaicinājumi u.c. apstākļi. Pētnieki norāda, ka augstākās izglītības iestādes nepārtraukti ir iesaistītas dažādos pārmaiņu procesos, tostarp arī iekšējos – pārmaiņas iestāžu vadībā, pārmaiņas studiju programmās un to saturā u.c. (*Warter & Warter, 2019*). Attiecīgi arī akadēmiskā godīguma jautājumu pētniecība paplašinās un kļūst arvien aktuālāka, jo augstākā izglītība globalizācijas ietekmē kļūst atvērtāka un pieejamāka, bet tas vienlaikus rada šaubas daudziem iesaistītajiem par pietiekami augstiem visu augstākās izglītības iestāžu standartiem un studiju kvalitātes pārraudzību (*Macfarlane et al., 2014*). Jāņem vērā, ka tieši Boloņas procesa īstenošana ar izglītības sistēmu harmonizēšanu ir veicinājusi izglītības savstarpējo konkurenci starp valstīm, izglītības nozarei valsts mērogā vairs nav tai iepriekš raksturīgais monopola stāvoklis attiecībā uz diplomu piešķiršanu. Atzīt vai pielīdzināt iepriekš iegūto izglītību un iegūt akadēmiskās un profesionālās kvalifikācijas citās valstīs ir kļuvis daudz vieglāk, tāpēc valstis un augstskolas Eiropas augstākās

izglītības telpā kā vienotā izglītības tirgū nosacīti ir kļuvušas par konkurentiem (*Warter & Warter, 2019*).

Pētnieki norāda, ka plaģiātisms ir pieaugoša problēma, un augstākās izglītības iestādēs nepieciešams veltīt arvien vairāk laika un citu nepieciešamo resursu tās risināšanai (*Gullifer & Tyson, 2010*). Izglītības iestāžu organizācijas kultūrai ir liela nozīme izglītības kvalitātes nodrošināšanā un pētnieki vērs uzmanību, ka spēcīgu organizācijas kultūru veido ētiska pieeja, kas ietver vērtības, pārlicības un uzvedības normas (*Verboncu & Todorut, 2012*), turklāt organizācijas kultūrā svarīga loma ir vadības un dažāda līmeņa vadītāju vērtībām un attieksmēm, lai organizācijas vidi veidotu balstītu ētiskos principos (*Mayer et al., 2009*). Akadēmiskā godīguma un ētikas principu ievērošanas aktualitāti diemžēl pamato arī tas, ka ik pa laikam publiskajā telpā tiek apspriestas akadēmiskajā vidē izveidojušās neētiskas situācijas un atklāti plaģiāta gadījumi, t.sk. jau aizstāvētos studiju noslēguma darbos. Sabiedrībā un medijos regulāri izskan bažas par studiju noslēgumu darbu autorību, jo dažādos interneta portālos brīvi un publiski ir pieejama informācija par pakalpojumu sniedzējiem, kas piedāvā iespēju izstrādāt studiju noslēguma darbus citas personas vietā (*Bez Tabu, Tv3, 2022*). Papildus izaicinājumi autorības noteikšanai radušies arī saistībā ar digitālo tehnoloģiju un mākslīgā intelekta risinājumu attīstību, kas radījis ievērojamu uztraukumu izglītības nozarē un to, kā tik būtiskām pārmaiņām pielāgoties, ievērojot akadēmiskā godīguma un ētikas principus (*EUA, 2023.; AIP, 2023*). No otras puses jāņem vērā, ka digitālo tehnoloģiju attīstība ļauj izstrādāt un pilnveidot arī tādus pakalpojumus, kas palīdz identificēt akadēmiskā godīguma pārkāpumus, rada iespējas izstrādāt individuālāku pieeju izglītības ieguvē, pielāgojot mācīšanas, mācīšanās un pārbaudījumu metodes, kas var veicināt mācīšanās motivāciju un akadēmiski godīgas vides veidošanu.

Darbā, apskatot akadēmiskā godīguma pārkāpumus, galvenais uzmanības fokuss vērsts uz tādiem studiju darbiem, kas secīgi paredz akadēmiskā grāda iegūšanu. Darbā netiek padziļināti izskatīta akadēmiskā godīguma problemātika studiju darbos, kas attiecināmi uz profesionālās kvalifikācijas piešķiršanu un kuru būtība ir studējošā profesionālo prasmju apliecināšana, jo šo studiju noslēguma darbu formāts un prasības tā izpildīšanai var būt būtiski atšķirīgas un šauri nozarspecifiskas.

Akadēmiskā godīguma un plaģiāta kontroles kontekstā iezīmējas šī pētījuma problēma, ka studējošie pēc apgūtas studiju programmas un sekmīgi nokārtotām visu studiju kursu prasībām mēdz pieļaut akadēmiskā godīguma pārkāpumus studiju noslēguma darbos.

Maģistra darba mērķis: noskaidrot akadēmiskā godīguma problēmjasautājumus augstākās izglītības iestādēs un izstrādāt zinātniskajā literatūrā un pētījuma rezultātos pamatotas rekomendācijas akadēmiskā godīguma veicināšanai un plaģiāta riska mazināšanai studiju noslēguma darbos Latvijā.

Pētījuma objekts: akadēmiskais godīgums

Pētījuma priekšmets: akadēmiskais godīgums augstākajā izglītībā

Pētījuma jautājumi:

1. Kas ir aktuālās akadēmiskā godīguma problēmas augstākās izglītības iestādēs?
2. Kādi ir iespējamie risinājumi akadēmiskā godīguma veicināšanai augstākās izglītības iestādēs un plaģiāta risku samazināšanai studiju noslēgumu darbos Latvijā?

Pētījuma uzdevumi:

1. analizēt zinātnisko literatūru un citus informācijas avotus par akadēmiskā godīguma problemātiku augstākajā izglītībā, padziļināti skatot problēmjasautājumus plaģiāta kontekstā
2. veikt pētījumu par akadēmiskā godīguma izpratni un problēmjasautājumiem docētāju mērķa auditorijā
3. veikt pētījumu par akadēmiskā godīguma izpratni un problēmjasautājumiem studējošo mērķa auditorijā
4. izstrādāt priekšlikumus, pamatojoties informācijas avotu analizē un empīriskā pētījuma rezultātos

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā: zinātniskās literatūras un informācijas avotu analīze
2. Empīriskās:
 - a. aptauja par akadēmisko godīgumu - docētājiem
 - b. aptauja par akadēmisko godīgumu - studējošajiem

Pētnieciskā bāze:

- 147 LU docētāji
- 746 LU studējošie

Pētījums izstrādāts projekta “Akadēmiskā personāla kompetences modelis (KOMPAK)”, projekta nr.: VPP-IZM-Izglītība-2023/5-0001 ietvaros.

1. AKADĒMISKĀ GODĪGUMA PROBLEMĀTIKA KĀ IZGLĪTĪBAS KVALITĀTES DRAUDS

Latvija nav izņēmums starp citām valstīm, un arī Latvijas akadēmiskajā vidē pastāv akadēmiskā godīguma un ētikas pārkāpumi, kā arī strīdīgas un neviennozīmīgi vērtējamas situācijas. Pētnieki norāda uz problēmu, ka ir daudz pierādījumu par akadēmiski negodīgu un neētisku rīcību augstākās izglītības iestādēs, arī iestāžu snieguma kvalitāte ir ļoti dažāda, tāpēc viņi aicina noteikt stingrākus standartus visiem Eiropas augstākās izglītības telpas dalībniekiem un akadēmiskā godīguma veicināšanu noteikt kā prioritāti (*Warter & Warter, 2019*). Arī pētniece Ābula (2017) norāda, ka, lai gan daudzās Latvijas un ārvalstu augstskolās ir pieņemtas iekšējas akadēmiskā godīguma politikas, tomēr to ieviešana ir drīzāk formāla. Autore piekrīt pētnieces paustajai nostājai, ka attieksme pret akadēmisko godīgumu nedrīkst būt tikai formāla, īpaši runājot par augstākās izglītības kvalitāti laikā, kad strauji attīstās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un prakse norāda uz negodīgas rīcības klātesamību akadēmiskajos darbos, turklāt pārkāpumu veidi kļūst arvien dažādāki un grūtāk konstatējami. To ņemot vērā, sarežģītāka kļūst arī pārkāpuma novērtēšana. Pētnieki norāda uz problemātiku, ka akadēmiskā godīguma definīcijas un skaidrojums mēdz atšķirties starp izglītības iestādēm un tas rada mulsumu akadēmiskajā vidē, jo vienas sistēmas dalībnieki skata un skaidro šo fenomenu atšķirīgi (*Sarlauskiene & Stabingis, 2014*). Pētnieks (*Resurreccion, 2012*) norāda, ka iesaistītās puses un sabiedrība kopumā var zaudēt pašāvēību uz augstākās izglītības iestādēm un apšaubīt absolventu sagatavotību pilnvērtīgi iesaistīties profesionālo pienākumu izpildē, ja atklātos, ka iestādes nespēj nodrošināt akadēmiskā godīguma un ētikas principu ievērošanu.

Pilnvērtīgi veikt akadēmiskā godīguma problemātikas novērtējumu Latvijā, autores ieskatā, ir apgrūtināti vairāku iemeslu dēļ. Viens no izaicinājumiem, kas to apgrūtina un padara gandrīz neiespējamu, ir korektas informācijas nepieejamība – informācija par pārkāpumiem (skaitu, raksturu, iznākumu) nav publiski pieejama, turklāt augstākās izglītības iestādes ar to dalās nelabprāt, jo šāda veida informācija iestādēm ir sensitīva, nekomplimentējoša un nosacīti norāda uz nespēju pilnvērtīgi sagatavot studējošos (viņu zināšanas, prasmes un attieksmes) akadēmisku darbu korektai izstrādei. Iespējams augstākās izglītības iestādes nevēlas atklāt detaļas, jo katrs individuālais gadījums un piemērs skar pārkāpuma veicēju, kuram arī ir tiesības uz datu neizpaušanu. Būtiski ņemt vērā, ka ir lēmumi, ko iespējams apstrīdēt, tāpēc nav iespējams pateikt

konkrētu pārkāpumu skaitu, kamēr nav pieņemts gala lēmums un pagājuši termiņi iespējamai lēmuma pārsūdzībai.

1.1. Akadēmiskais godīgums augstākās izglītības iestāžu kvalitātes kultūrā

Vienotas pieejas trūkums plašākā mērogā secīgi atspoguļojas atšķirībās, ko iestādes definē kā akadēmiskā godīguma pārkāpumus un kā tos skaidro savos normatīvajos dokumentos (*Sarlauskiene & Stabingis, 2014*).

Var novērot, ka izglītības iestādēs akadēmiskā godīguma pārkāpumu sekas parasti tiek definētas ievērojot noteiktu piesardzību un izmantojot tiesību zinātņu nozares formulējumus, kas ir saprotami, jo negatīva lēmuma pieņemšanas tā pat kā sūdzību gadījumā process tiek skatīts atbilstoši administratīvā likuma prasībām un tam ir nopietna ietekme gan indivīda, gan iestādes līmenī. Tomēr pētnieki atklājuši, ka šāda pieeja, ka akadēmiskā godīguma pārkāpumi tiek definēti un izklāstīti nevis skaidrojoši, bet drīzāk normatīvi, skatot pārkāpumu uzreiz kā noziegumu, par kuru piemērojams sods, rada nevēlamas sekas studējošajiem, jo ievieš viņos bailes no kļūdīšanās nevis sasniedz vēlamu rezultātu – zināšanas un izpratni par pareizu rīcību (*Gullifer & Tyson, 2010*).

Galvenie kvalitātes nodrošināšanas procesa mērķi augstskolām ir nodrošināt caurspīdīgumu, atbildību, grādu leģitimitāti un salīdzināmību starp dažādām Eiropas universitātēm. (*Warter & Warter, 2019*) Vienlaikus pētnieki vērs uzmanību uz to, ka cilvēciskajam faktoram ir nozīmīga loma tajā, lai publiska iestāde kļūtu par ētisku iestādi un to, ka tas nenotiek automātiski, jo tieši cilvēki veido iestādes morāli - cilvēki ir tie, kuri vada iestādes un īsteno procesus. Pētnieki norāda uz vadītāju iespējām ieviest pieejas un izmantot metodes, kas veicina ētiskas vides veidošanu. (*Puiu & Ogarca, 2015*). Papildinoši pētnieces no Rīgas Tehniskās universitātes norāda, ka izstrādāti un apstiprināti akadēmiskā godīguma politikas dokumenti iestādē paši par sevi akadēmisko godīgumu neievieš un nenodrošina, un svarīgi ir kritiski vērtēt, vai iestādē īstenotā prakse atbilst iekšēji apstiprinātajos uzstādījumos (*Anohina-Naumeca et al., 2020*). Šīs atziņas tieši norāda uz fenomenu, ka iekšējās kvalitātes sistēmā būtiski ir skatīt un vērtēt ne tikai ieviestos normatīvos aktus un procedūras, bet tieši to, kā šie procesi tiek īstenoti, darbinieku attieksmi pret to izmantošanu un tajos noteikto principu piemērošanu ikdienā. To vēl vairāk pastiprina apstākļi, uz ko norāda citi pētnieki, ka ne tikai kompetences trūkums, bet rīcība, kas ir pretrunā iekšējiem uzstādījumiem, piemēram, pārkāpumu ignorēšana un iestādē pieņemto normu un sodu nepiemērošana var būt kā viens no negodīgumu veicinošiem iemesliem akadēmiskajā vidē (*Vartic & Oprisan, 2019*). Vēl starp iemesliem negodprātīgai rīcībai tiek minēts zināšanu trūkums par

pētniecības metodoloģiju un vājas personīgās ētikas normas, arī docētāju izrādīts spiediens ir minēts kā viens no bieži sastopamiem iemesliem iestādes līmenī (*Negoia & Negoia, 2022*).

Akadēmiskā godīguma tā pat kā ētikas iedzīvināšana iestādē var likties vienkārša, bet vienlaikus tā ir ļoti sarežģīta. Cilvēka apzinātu rīcību pamatā nosaka katra individuālās vērtības, pētnieki vērs uzmanību, ka tādas vērtības kā atklātība, objektivitāte, godīgums un uzticēšanās ir tās vērtības, kas sekmē ētisku uzvedību organizācijā (*Verboncu & Todorut, 2012*). Šo ideju pastiprina citu pētnieku teiktais, ka ētiskas pieejas iedzīvināšanai kopienā ir nepieciešama izpratne un visu dalībnieku piekrišana noteiktajiem uzstādījumiem, turklāt šāda pieeja neparedz vienkāršus un skaidrus lēmumus visās situācijās, jo ikdienā izaicinājumus rada tas, ka savā būtībā ētisku dilemmu risināšana tieši pretēji – parasti ir sarežģīta, tai nav vienkāršu risinājumu un nav vienas pareizās atbildes (*Macfarlane et al., 2014*). Plānojot ieviest vai veicināt ētiskas pieejas īstenošanu iestādē vai kopienā šis ir jāņem vērā un stratēģiskajā ieviešanas plānā jāparedz ne tikai normatīvā ietvara un procesu sakārtošana, bet arī darbs ar kopienas dalībnieku iesaisti, informēšanu, attieksmju transformēšanu utml. Šo uzstādījumu apstiprina arī pētnieku grupa no Austrālijas, kas norāda, ka akadēmiskā godīguma jēgpilnai iedzīvināšanai svarīgi ne tikai vadoši uzstādījumi no iestādes vadības ieviestos dokumentus ņemt vērā, bet aktualitātes un vajadzības radīšana tos izprast pašu docētāju vidū, tāpēc viņi iesaka rast iespēju docētājiem veidot prakses kopienas (*community of practice*), kur docētāji apvienojas atbilstoši viņiem aktuālajiem izaicinājumiem un problēmām, dalās pieredzē un kopīgi diskutē par risinājumiem, tostarp izmantojot iestādes vadlīnijas un dokumentus, tādējādi tos labāk apgūstot un izprotot (*Reedy et al., 2021*).

Pētījumā par docētāja lomu akadēmiskā godīguma kultūras veidošanā, docētāji atzina, ka studējošo izglītošana par akadēmisko godīgumu ir būtiska, bet nepietiekama, lai novērstu plaģiātu un pārkāpumus, docētāji norādīja, ka viņi redz nepieciešamību ikdienas darbā ar studējošajiem mācīt akadēmisko rakstību un regulāri dot norādījumus (*Gottardello & Karabag, 2022*), arī citi autori norāda uz nepieciešamību izvērtēt docētāju izmantotās metodes akadēmiskā godīguma veicināšanā un uzsver akadēmiskās rakstības prasmju attīstību un praktizēšanu kā būtisku un atbalstošu pieeju sadarbībā ar studentiem (*McGowan, 2005*).

Vēl viens būtisks aspekts, kas saistīts ar organizācijas ieksējo mainību ir reflektantu jeb topošo studentu uzņemšana augstākās izglītības iestādē un tāpēc ir svarīgi definēt, ka ir nepieciešams domāt par studējošo akadēmisko godīgumu vēl pirms topošie studējošie ir uzsākuši studijas. Saprotot, ka reflektantiem ir dažāda līdžinājā mācīšanās pieredze, prasības un attiecīgi arī prasmes, tas ir jāņem vērā un jāmēģina šo izpratni apzināt jau pašā studiju sākumā, lai ar to varētu

strādāt mērķtiecīgi (*Gullifer & Tyson, 2010*). Reflektantiem uzsākot studijas var būt nepietiekamas arī ļoti vienkāršas mācīšanās prasmes, kas saistās ar viņu spēju studēt akadēmiski godīgi, piemēram, korekta pierakstu veikšana, prasme plānot savu laiku un mācīties pašregulēti.

Pētnieki, kuri pētīja akadēmiskā godīguma fenomenu, problemātiku un pārmaiņas Rumānijas augstākās izglītības telpā, ir vēl kritiskāki, norādot, ka tikai mācības par akadēmisko godīgumu viņu gadījumā nesniedza pietiekamu rezultātu un studējošo izpratne par akadēmiskās vides prasībām akadēmiskā godīguma kontekstā joprojām bija nepietiekama. Viņi uzsver, ka būtiska ir pirmā studiju gada studējošo iepazīstināšana ar akadēmiskā godīguma principiem – akadēmisko rakstību, tulkošanu un citēšanu tā, lai tas atbilst akadēmiskās vides prasībām un standartiem, turklāt būtiski to darīt nevis kā atsevišķu aktivitāti, bet papildināt ar konsekventu pieeju ievērot šīs prasības visos studijuursos (*Vartic & Oprisan, 2019*). Lai to īstenotu veiksmīgi, šeit vienlaikus jāņem vērā vēl cits faktors – docētāju vienota izpratne par akadēmisko godīgumu. Tikai tad studējošie saņems konsekventu vēstījumu un norādes par vēlamu rīcību, kā arī iespējamajiem sodiem nevēlamas rīcības gadījumā. Vienlaikus būtiska ir docētāju noslodze, lai viņiem būtu pietiekami daudz laika skaidrot un dot norādes par uzdevumu korektu veikšanu, korekti pārbaudīt studējošo darbus, kā arī sniegt individuālu atgriezenisko saiti katram studējošajam, lai veicinātu viņa personīgo sniegumu, citādi laika trūkums var rezultēties nespējā šos iestādes iekšējos uzstādījumus īstenot. To pastiprina pētījums, kurā identificētas docētāju vēlmes, lai akadēmiskā godīguma skaidrošana un mācības par to tiktu organizētas arī centralizēti, jo viņi uzskata, ka nevar šo funkciju veikt pilnvērtīgi tieši docētāju dažādo pienākumu un laika trūkuma dēļ (*Gottardello & Karabag, 2022*).

No vienas puses pētnieki aicina par akadēmisko godīgumu regulāri ar studējošajiem un docētājiem komunicēt un uzturēt prasību pret godīgu pieeju visu laiku kā nozīmīgu akadēmiskās vides prasību, tomēr ir ļoti uzmanīgi jāizvēlas pieejas, kā tas tiek darīts. Pētnieki (*Gullifer & Tyson, 2010*) norāda, ka komunikācijā ar studējošajiem izglītības iestādēs mēdz izmantot arī iebiedēšanas pieeju, brīdinot un atgādinot, kādus sodus studējošie saņems, ja veiks negodīgas rīcības. Viņi tā rīkojas, lai pastiprinātu studējošo izpratni par sekām pārkāpuma gadījumā, tomēr pētnieki uzsver, ka tas rada studējošajos nevis nepieciešamo iedrošinājumu un izpratni par akadēmisko rakstību, bet gan bailes kļūdīties un zemāku savu spēju novērtējumu. Ilgtermiņā tam var būt negatīvas sekas uz studējošā motivāciju mācīties un mācību sasniegumiem studijās. Pētnieki, vērtējot akadēmiskā godīguma tendences augstākās izglītības iestādēs Kanādā, novēroja, ka iestādēs mainās fokuss akadēmiskā godīguma pārvaldībai, vairāk uzmanības vēršot tieši uz aktivitātēm, kas pilnveido

studiju procesu un pievēršas studējošo izglītošanai nevis tikai pārkāpumu konstatēšanai un studējošo sodīšanai par pārkāpumiem (*Thacker & McKenzie, 2022*).

Balstoties izskafīto pētījumu atziņās var izdarīt vairākus secinājumus iekšējās kvalitātes kultūras veidošanai akadēmiskā godīguma kontekstā: ir svarīgi izveidot skaidru un vienotu akadēmiskā godīguma politiku un normatīvo regulējumu visas iestādes līmenī; ir svarīgi, ka visi docētāji, t.sk. blakusdarbā iesaistītie docētāji, par to ir informēti, to izprot un spēj konsekventi pielietot; ir svarīgi, ka studējošajiem tiek nodrošināta gan pieeja akadēmiskā godīguma un pārkāpumu skaidrojošiem materiāliem, gan tiek īstenotas izglītojošas aktivitātes, kurās dokumenti un akadēmiskā godīguma uzstādījumi iestādē tiek izskaidroti; ir svarīgi studējošajiem dot iespēju praktizēties un trenēties akadēmiskajā rakstībā drošā vidē docētāju pārraudzībā, kuri var dot norādes un sniegt konstruktīvu atgriezenisko saiti; vienlaikus ir svarīgi plānot akadēmiskā personāla noslodzi tā, lai viņi šos pienākumus darba ietvaros varētu korekti veikt, citādi ārēja spiediena un laika trūkuma rezultātā tas var izvērsties par tādu paņēmieni izvēli no docētāju puses (draudēšanu ar sodiem), kas izraisa tieši pretēju efektu studējošo spējās sasniegt augstākus mācīšanās rezultātus.

1.2. Digitālo risinājumu izmantošanas riski un iespējas plaģiāta kontrolei

Speciālu digitālu programmu izmantošana akadēmisko darbu satura oriģinalitātes noteikšanai Latvijā ir palielinājusies un tas ir būtisks palīgs darbu novērtēšanas procesā, jo tikai docētāju un recenzentu vērība var nebūt pietiekama mūsdienās, kad ļoti strauji attīstās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas un pieaug informācijas apjoms (*Ābula, 2017*). Pētnieki norāda, ka augstākās izglītības iestādēs aizvien vairāk tiek integrēti digitālie rīki tieši ar nolūku samazināt plaģiāta risku (*Sutherland-Smith, & Carr, 2005*). Plaģiāta noteikšanas rīki un sistēmas ir ļoti dažādas, bet lielākoties tās salīdzina iesniegto akadēmisko darbu pret citiem pieejamajiem tekstiem un sniedz atgriezenisko saiti par teksta pārklāšanās apjomu, piemēram, procentos un tas iesaistītajām pusēm nereti rada jautājumu: “cik liels apjoms procentos drīkst pārklāties?”, bet uz šo jautājumu pareizas atbildes nav (*Vartic & Oprisan, 2019*). Lai gan ir atsevišķos dokumentos, vadlīnijās un pētījumos var redzēt procentu rādītājus kā noteiktus sliekšņus, piemēram, 10% teksta sakritība iesniegtā zinātniskā rakstā (*Baždarić, 2012*) vai Alberta koledžas (2018) normatīvajos aktos noteiktie 40% pieļaujama pašplaģiāta studiju noslēguma darbā, nozarē par konkrēta sliekšņa noteikšanu domas un viedokļi ļoti atšķiras. Diskusijās par akadēmisko godīgumu ir novērojamas pat savstarpēji konfliktējošas atšķirības viedokļos - ir pārstāvji, kuri pauž nepieciešamību pēc

skaidriem kritērijiem un skaitliska cipara, kas nosaka pārkāpuma faktu, līdz ar to atvieglo vērtēšanu, citi norāda uz nepieciešamību augstākajā izglītībā un pētniecībā ievērot “nulles toleranci” pret jebkādu plaģiāta apjomu un neatkarīgi no situācijas piemērot attiecīgos sodus, vēl citi uzsver plaģiāta dažādos veidus un nepieciešamību katru situāciju vērtēt individuāli. Šie dažādie skatījumi ir piemērs tam, kāpēc jebkādi tehniskie risinājumi teksta sakritību identificēšanai ir izmantojami tikai kā viens no informācijas avotiem lēmuma pieņemšanā.

Pētnieki uzsver, ka digitāli plaģiāta kontroles rīki norāda uz teksta sakritību ar citiem avotiem, bet rīks nespēj izvērtēt un definēt, vai sakritības tekstā ir plaģiāts (*Sutherland-Smith et al.*, 2020). Ir būtiski ņemt vērā dažādus apstākļus, ko izglītības iestāde var skatīt, vērtējot, vai pārklāšanās tekstā ir uzskatāma par plaģiātu. Cipars kā atsevišķa vienība nenosaka pārklāšanās iemeslu un būtību - vienā gadījumā tā var būt vesela nodaļa ar tekstu, kas ir tīši kopēts nenorādot oriģinālo autoru, bet citā gadījumā viscaur akadēmiskajā darbā var būt frāzes, bieži lietoti izteiksmes līdzekļi vai metodes apraksts atbilstoši noteiktam šablonam. Abi šie piemēri procentuāli kopā var veidot vienlīdz lielu sakritīgā teksta apjomu, bet kontekstuāli vērtējot šie gadījumi ir ļoti atšķirīgi, tāpēc ir svarīgi, ka lēmumu par plaģiāta konstatāciju nepieņem digitālais rīks automātiski, bet to izvērtē darba vadītājs, recenzents vai cita persona, kura var vērtēt visus aspektus kopainā.

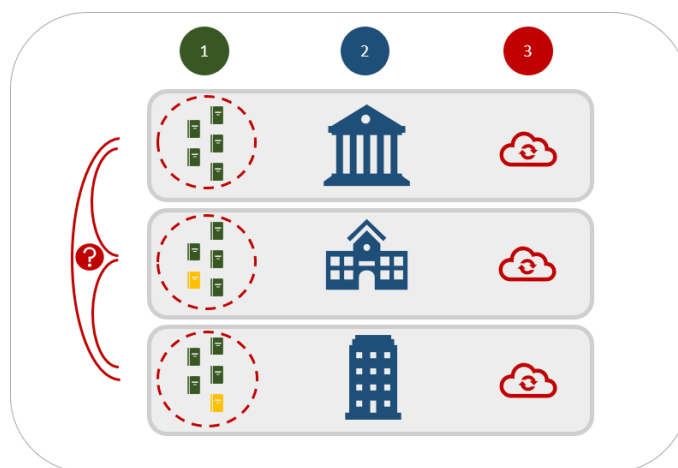
Digitālizācija un digitālo risinājumu strauja attīstība ir arī kā izaicinājums tam, ka plaģiāta vai darba oriģinalitātes pārkāpumu risks pieaug. Pētnieki novērojuši, ka studējošie arvien vairāk izmanto tiešsaistē iegūtos informācijas avotus (*Oprisan & Vartic*, 2018), turklāt no tiem izgūt informāciju kopējot priekš ievietošanas tekstā vai tulkošanas ir vieglāk, nekā to precīzi pārrakstīt no drukāta materiāla. Arī šis iemesls var radīt lielākus riskus un iespēju pieļaut akadēmiskā godīguma pārkāpumu, tostarp netīši pieļaujot plaģiātu.

Pētījumā, kur docētāji pirmo reizi izmantoja Turitin rīku iespējama plaģiāta konstatēšanai, secināts, ka pirms rīka izmēģināšanas lielākā daļa docētāju ar digitāla rīka izmantošanas palīdzību vēlējās atvieglot savu darbu un samazināt plaģiāta kontrolēšanai nepieciešamo laiku, tomēr pēc rīka izmēģināšanas secināja, ka no vienas puses rīks norāda uz teksta sakritībām un iezīmē tekstu dažādās krāsās, tādējādi atvieglojot tā pārskatīšanu, tomēr ir nepieciešams laiks iegūto rezultātu analizēšanai. Lai gan pētījumā docētājiem ekspektāciju par nepieciešamā laika samazināšanu darbu vērtēšanai neizdevās īstenot, kopumā docētāji bija apmierināti ar rīka funkcionalitāti un norādīja, ka tā izmantošana viņiem ir palīdzējusi novērtēt studiju pārbaudījumus, kur plaģiātisms varētu būt aktuāla problēma, īpaši novērtējot, ka rīks parāda pārklāšanās procentuālo apmēru un teksta oriģinālavotu (*Sutherland-Smith, & Carr*, 2005). Lai gan Turitin rīks ir viens no pašlaik

atzītākajiem rīkiem pasaulē, šādu vai līdzīgu rīku ir ļoti daudz, bet jāņem vērā, ka to funkcionalitāte ir atšķirīga. Akadēmiskā godīguma entuziasti un pētnieki vērtē šo rīku lietojamību un rezultātu precizitāti, jo augstākās izglītības iestādēm ir aktuāli lietot pēc iespējas precīzākus rīkus, lai palielinātu iespējs konstatēt iespējamus pārkāpumus. Pētnieki secinājuši, ka pašlaik nepastāv viens rīks, kas pilnīgi precīzi spētu noteikt visas teksta sakritības un iespējamus plaģiāta gadījumus, tāpēc šādu rīku izmantošanu iesaka paredzēt kā vienu no atbalsta soļiem akadēmisko darbu novērtēšanā (Foltýnek, et al., 2020).

Lai noskaidrotu, vai studējošo iesniegtie darbi ir oriģināli autordarbi, daļa Latvijas augstākās izglītības iestāžu to pārbaudīšanai mēdz izmantot digitālus plaģiāta kontroles rīkus. Tas skan pārlicinoši, tomēr, skatot šo jautājumu visu augstākās izglītības iestāžu kontekstā Latvijā, autore atklāja būtiskus trūkumus, lai šāda pieeja un sistēma funkcionētu atbilstoši izvirzītajam mērķim un ekspektācijām. Izaicinājumus pilnvērtīgai plaģiāta konstatēšanai rada vairāki apstākļi - svarīgi apzināties, ka rīkiem ir atšķirīga funkcionalitāte, darbības algoritmi, pieejas tiesības datu bāzēm un citām resursu vietnēm, pret ko studiju darbi tiek pārbaudīti u.c. parametri. Viens no būtiskiem apstākļiem ir arī valoda, kādā akadēmiskie darbi tiek rakstīti, jo ir rīki, kas, piemēram, latviešu valodas teksta analīzei nav funkcionāli tik spēcīgi, ja salīdzina šo rīku rezultativitāti ar akadēmisko darbu pārbaudi angļu valodā, tāpēc pētnieki iesaka ņemt šo vērā un izvēlēties rīkus, kas ir funkcionāli spēcīgāki tekstu analīzē latviešu valodā (Kamzola & Anohina-Naumeca, 2020). Viens no Latvijā izveidotiem rīkiem ir “Vienotās datorizētās plaģiātisma kontroles sistēmas”, saziņā ar tās izstrādātāju Jāni Kreicbergu autore noskaidroja, ka aktīvo līgumu skaits ar augstākās izglītības iestādēm pēdējo gadu laikā ir palielinājies, bet joprojām šajā gadā par rīka izmantošanu juridiski nostiprināta sadarbība ir ar orientējoši 30 augstākās izglītības iestādēm, dažas apsver pievienoties, bet ir arī tādas, kas plāno sadarbību pārtraukt, līdz ar to aktīvo sadarbības līgumu skaits ir mainīgs. Pašlaik aktīvās apmēram 30 sadarbības ir aptuveni puse no visa augstākās izglītības iestāžu kopskaita Latvijā atbilstoši Augstākās izglītības kvalitātes aģentūras (AIKA) datiem. Situācijas apzināšanai vērtīgi būtu šo aspektu skatīt ņemot vērā ne tikai līgumu skaitu, bet arī studējošo skaitu iestādēs, ar kurām šāds līgums noslēgts, lai redzētu, cik daudz studiju noslēguma darbu proporcionāli varētu tikt savstarpēji salīdzināti. Augstskolu likuma 15.¹ panta 6. punkts paredz, ka Senāts “nosaka ar akadēmiskā godīguma ievērošanu saistītās prasības un procedūras” (Augstskolu likums). Augstākās izglītības iestādēm nav ārējas prasības izmantot vienu konkrētu digitālu rīku plaģiāta kontrolei, līdz ar to tā ir iestādes autonoma izvēle, turklāt ir iespēja sadarboties ar jebkuru pakalpojumu sniedzēju pēc saviem ieskatiem.

Nemot vērā visu minēto var secināt, ka pašlaik studiju noslēguma darbi Latvijā netiek pārbaudīti pēc vienotas pieejas, neveidojas vienota datu bāze, pret ko salīdzināt tekstus, līdz ar to nav iespējams nodrošināt visu studiju noslēguma darbu savstarpēju pārbaudīšanu Latvijas mērogā. Situācija vizuāli skaidrota att. 1.3., kur pirmais posms vizualizē iestādes studējošo izstrādātos studiju noslēguma darbus, otrais posms – konkrēto augstākās izglītības iestādi un attiecīgi trešais posms – pakalpojuma sniedzēju studējošo noslēgumu darbu satura oriģinalitātes pārbaudei un iespējamu plaģiātu identificēšanai. Kā attēlā redzams, ja iestādes studiju noslēguma darbu pārbaudei izvēlas dažādus rīkus un nenodrošina studiju darbu elektronisko verisju glabāšanu speciālos repozitorijos, tad studiju šo darbu savstarpēja salīdzināšan un pārbaude ir ierobežota.

1.3. att. Plaģiāta kontroles problemātika augstākās izglītības iestāžu studiju noslēgumu darbu savstarpējā teksta oriģinalitātes salīdzināšanā

Papildu riskus akadēmiskajam godīgumam rada mākslīgā intelekta risinājumu un rīku plašā pieejamība (Foltynek et al., 2023), kas piedāvā gan automātisku teksta ģenerēšanu, gan teksta parafrazēšanu un citus specializētus risinājumus dažādām vajadzībām un mērķiem. Šeit jāņem vērā, ka liela daļa plaģiāta kontroles rīku nespēj pietiekami efektīvi identificēt teksta fragmentu kā plaģiātu, ja autora tekstā veiktas korekcijas, izmantojot tulkošanu, parafrazēšanu vai vārdu aizstāšanu ar sinonīmiem (Kamzola & Anohina-Naumeca, 2020).

Par specializētiem mākslīgā intelekta rīkiem var uzstakt arī tādus, kas radīti ar nolūku identificēt, vai konkrēts teksts ir ģenerēts ar mākslīgā intelekta palīdzību, tādējādi atklājot potenciālus automātiski ģenerēta teksta plaģiāta gadījumus. Lai noskaidrotu šādu rīku efektivitāti un pielietojuma potenciālu plaģiāta atklāšanai, Eiropas akadēmiskā godīguma tīkla (*European Network for Academic Integrity*) pētnieku grupa veica pētījumu, kur praktiski izmēģināja vairākus bezmaksas un maksas rīkus un vērtēja katra rīka rezultātus pēc vairākiem kritērijiem, ietverot

automātiski ģenerēta teksta analīzi, automātiski ģenerēta un automātiski koriģēta teksta analīzi, kā arī cilvēka oriģināli radīta teksta analīzi. Pētnieki noskaidroja, ka rīku precizitātes rādītāji atšķiras, tomēr neviens no pētījumā iekļautajiem rīkiem nevarēja ar pietiekami augstu precizitāti identificēt mākslīgā intelekta ģenerētu tekstu, īpaši tad, ja šis teksts pirms pārbaudīšanas tika koriģēts, piemēram, izmantojot rīkus, kas veic automātisku vārdu aizstāšanu ar sinonīmiem, turklāt šie rīki daļā gadījumu par mākslīgā intelekta ģenerētiem tekstiem nodēvēja arī tos, kas bija autoru oriģināli radīti teksti pētījuma nolūkā. To ņemot vērā pētnieki secināja, ka šādu rīku izmantošana plaģiāta kontrolei augstākajā izglītībā nav ieteicama, jo pastāv pārāk liels risks, ka mākslīgā intelekta ģenerēts teksts netiks atpazīts kā plaģiāts un studējošais saņems vērtējumu, kas pēc būtības viņam nepienākas vai, ka studējošā oriģināli radīts teksts tiks uzskatīts par mākslīgā intelekta ģenerētu, tādējādi nepatiesi apsūdzot studējošo plaģiātiskmā (Weber-Wulff et al., 2023).

Apkopojot atziņas no literatūras avotiem, var secināt, ka augstākās izglītības sistēmā iesaistītās puses nereti paļaujas, ka iestādes kvalitātes vadības procesi nodrošinās kvalitāti un labus rezultātus daudzās jomās, tomēr pētījumi atklāj, ka daļa no šiem procesiem ir formāli un iestādes izmanto drīzāk normatīvu pieeju, vēršot uzmanību uz iekšējo pārvaldības dokumentu sakārtošanu un plašu kontroli kontroli, bet retāk iesaistās aktivitātēs, kas šos lēmumus un normatīvās norades skaidro un ievieš pēc būtības. Tā rezultātā veidojas plaisa starp to, kā procesiem iestādē būtu jānotiek un kā tie notiek patiesībā. Kvalitātes nodrošināšanas procesi augstākās izglītības iestādēs ir ļoti būtiski un tas ir viens no galvenajiem vadības instrumentiem, tomēr iestādēm jāvērs vairāk uzmanības un resursu arī uz procesu ieviešanu un labās prakses iedzīvināšanu. Akadēmiskā godīguma pārvaldībā augstākajā izglītībā sava loma ir arī tehnoloģiju izmantošanai, tostarp akadēmisko un studiju darbu noslēgumu kvalitātes pārbaudē un iespējamu pārkāpumu konstatēšanā. Pētījumu datus un atziņas redzam, ka tehnoloģiju lietošanai augstākajā izglītībā ir gan priekšrocības, gan trūkumi, bet pašreizējā situācijā tendences liecina, ka tehnoloģiju izmantošana izglītībā pieaug un tehnoloģijas tiek izmantotas arī pazīmju konstatēšanai par iespējamajiem pārkāpumiem. No vienas puses jebkurai augstākās izglītības iestādei Latvijā ir brīva izvēle jautājumā par plaģiāta kontroles rīku izmantošanu un tas atbilst augstskolu autonomijas uzstādījumiem, tomēr labākus rezultātus varētu sasniegt, ja augstskolas vienotos par sadarbību šī izaicinājuma risināšanā, samazinot riskus zinātniskā grāda un / vai kvalifikācijas ieguvei negodprātīgā veidā. Sistemātisku visu studiju noslēguma darbu elektronisku versiju uzkrāšana ļautu identificēt vismaz tos plaģiāta gadījumus, kad tiešā veidā ir izmantots cita autora teksts bez atsaucē vai ar nekorektu atsauci. Lai gan pētnieki iesaka ļoti uzmanīgi izmantot mākslīgā intelekta

rīkus automātiski ģenerēta teksta identificēšanai, autore norāda uz iespēju kombinēt dažādus rīkus, lai pēc iespējas precīzāk identificētu iespējamus pārkāpumu gadījumus un plānotu tālākās darbības situācijas padziļinātai analīzei un risināšanai.

2. IZPRATNE PAR AKADĒMISKO GODĪGUMU UN PLAĢIĀTU

Autore uzskata, ka ir nepamatoti gaidīt, ka studējošie mācēs uzrakstīt liela apjoma studiju noslēguma darbu ar ietvertu pilnīgi patstāvīgi veiktu empīrisku pētījumu, ja līdz tam viņiem iztrūkušas izglītojošas un skaidrojošas aktivitātes par akadēmisko rakstību, pētniecību, akadēmisko godīgumu un ētiku. Lai nostiprinātu zināšanas un izpratni par akadēmiskā godīguma uzstādījumiem izglītības iestādē, par politikas dokumentiem ir regulāri un konsekventi jākomunicē, tie ir jāievieš un regulāri jāpielieto tajās definētās normas (Anohina-Naumeca, et al., 2020). Pētnieki arī vērs uzmanību, ka tikai ar apelēšanu pie morālām vērtībām un aicinājumu ievērot akadēmisko godīgumu nepietiek, jo studējošiem pamatā trūkst zināšanu un izpratnes par to, tāpēc viņi aicina docētājus studiju procesā radīt t'dus apstākļus, kur šīs zināšanas un prasmes apgūt un attīstīt (*Choo & Paull 2013*). Pētniece Ābula (2017) uzsver tieši izpratnes un vienotas nostājas būtisko nozīmi, lai izglītības iestādes pilnvērtīgi varētu nodrošināt akadēmiski godīgu vidi. Vienotas izpratnes trūkumu kā aktuālu problēmjautājumu akcentē vairāki autori (*Power, 2009*). Pētnieki vērs uzmanību, ka starp docētājiem un studējošajiem pastāv atšķirības izpratnē par akadēmiskā godīguma nozīmīgumu, jo studējošie plaģiātu uztver kā mazāk nozīmīgu pārkāpumu nekā to vērtē docētāji (*Gullifer & Tyson, 2010*). Šie apsvērumi skaidri identificē vienu no aspektiem, kas vienlaikus paredz gan potenciālu pārkāpumu veikšanu no studējošo puses, ja viņi to neuzskata par nosodāmu rīcību, gan potenciālu risku regulāri rasties konfliktsituācijām, ja visas personas rīkojas atbilstoši saviem individuālajiem priekšskatiem, kas nav saskaņotie vienotā pieejā ar institucionālajiem uzstādījumiem. To papildina arī pētnieku nostāja, ka akadēmiskajā vidē nav ieteicams studējošos, kuri ir kādu iemeslu dēļ pieļāvuši pārkāpumu, uzreiz kategorizēt kā pārkāpējus un uzskatīt viņus par amorāliem, jo šādam spriedumam nepieciešama padziļināta situācijas analīzes, vērtējot arī apsākļus un iemeslus (*Power, 2009*).

Kā vienu no teorijām uzvedības skaidrošanai arī akadēmiskā godīguma pētnieki mēdz izmantot "COM-B" modeli kas uzvedību skaidro, izmantojot 3 aspektus - spējas (*Capability*), iespējas (*Opportunity*) un motivāciju (*Motivation*), kas konkrētajā situācijā indivīdam piemīt (*West & Michie, 2020*). Lai pilnīgāk saprastu situācijas un lemtu par īstermiņa un ilgtermiņa risinājumiem, šādas konceptuāli strukturētas pieejas izmantošana var būt ļoti noderīga. Lai vērtētu pilnveides iespējas akadēmiskā godīguma un ētikas kontekstā, ņemot vērā docētāju un studējošo rīcību, ir noderīgi saprast, kas to var veidot un ietekmēt, piemēram, kādi ir indivīda personiskie aspekti - zināšanas, izpratne, apsvērumi, attieksmes, un ne mazāk būtiski ir apskatīt arī ārējās vides

ietekmējošos aspektus – informācijas pieejamība, iestādes uzstādījumi un pieejamais atbalsts, pieejamie resursi, ārējs spiediens u.c. aspekti, jo katrs no šiem faktoriem lielākā vai mazākā mērā var iedarboties uz indivīdu.

2.1. Studējošo izpratne par akadēmisko godīgumu

Pētījumi liecina par to, ka zināšanas un izpratne par akadēmiskā godīguma pārkāpumiem, t.sk. plaģiātu atšķiras starp studējošajiem, tāpēc autori vērš uzmanību uz potenciāliem pētījumu ierobežojumiem īpaši tādos pētījumos, kur tiek analizēta studējošo attieksme vai novērojumi par plaģiātu (Power, 2009). Šis ierobežojums, protams, ir jāņem vērā, tomēr tas nemazina vajadzību šo fenomenu pētīt no dažādiem skatu punktiem. Pētījumā, kur tika skatītas studējošo attieksmes pret plaģiātu, pētnieki, balstoties sava pētījuma norisē un rezultātos, plaģiāta uztveri iedalīja sešās grupās: 1) apjukums, kas zināšanu ietver izpratnes trūkumu par to, kas ir attiecināms un uzskatāms par akadēmiskā godīguma pārkāpumu; 2) bailes, kas, piemēram, ietver uztraukumu saņemt sodu par pārkāpumu, lai gan tas izdarīts neapzināti; 3) uztvertās sekas, kas ietver izpratni par piemērojamajiem sodiem pārkāpumu gadījumā; 4) uztvertais nozīmīgums, kas ietver vērtējumu un attieksmi pret pārkāpuma smagumu un nozīmi kopējā kontekstā; 5) akadēmiskās sekas, kas ietver studējošā pārliecības trūkumu par savām akadēmiskās rakstības prasmēm un 6) aizvainojums, kas ietver studējošo attieksmi pret, viņuprāt, pārāk stingriem uzstādījumiem, nesamērīgiem sodiem un noniecinošu docētāju izturēšanos (Gullifer & Tyson, 2010).

Ir dažādi iemesli, kas rosina studējošos pārkāpt akadēmiskā godīguma normas. Starp bieži minētiem iemesliem ir arī tādi, ko var raksturot kā sociālu spiedienu vai vēlmi atbilst kādiem sociāliem uzstādījumiem (Balbuena, & Lamela, 2015), piemēram, “nokārtot pārbaudījumu sekmīgi”, “saņemt augstāku vērtējumu”, “apmierināt vecāku, draugu vai docētāju ekspektācijas”. Tas autorei šķiet interesants fenomens, ka cilvēks no vienas puses vēlas atbilst sociālajiem uzstādījumiem un vienlaikus veic sociāli nepieņemamas darbības, lai šo mērķi sasniegtu. Tas šķiet ļoti nesamērīgi, jo akadēmiskajā vidē nenokārtots pārbaudījums vai viduvējs vērtējums iespējams nav glaimojoši parametri, bet lielākoties pret to neizturas nosodoši un ilgtermiņā ir iespēja savu sniegumu uzlabot, turpretī akadēmiskā godīguma pārkāpumu gadījumā akadēmiskajā vidē to vērtē ļoti kritiski, to nosoda un tam var būt ļoti nopietnas sekas visā personas profesionālajā karjerā.

Pētījumos iezīmējas problemātika un vājās vietas pārvaldības procesos, norādot uz to, kāpēc studējošie nav pietiekami zinoši un neizprot akadēmiskā godīguma uzstādījumus pilnvērtīgi. Iestāžu pārstāvji un darbinieki bieži uzskata, ka studējošajam vajadzētu labi pārzināt akadēmiskā

godīguma uzstādījumus un izprast plaģiāta veidošanos, jo iestāde ir izveidojusi un nodrošina studējošajiem pieeju dokumentiem, kas attiecīgo jomu skaidro un regulē, tomēr pētījumos apstiprinās, ka studējošie šos dokumentus neizmanto un nepārzina to saturu (*Gullifer & Tyson, 2010*). Turpinot pētīt šo fenomenu pētnieki veica pētījumu, lai noskaidrotu, vai studējošie ir šos dokumentus izlasījuši un atklājās, ka orientējoši tikai puse no studējošajiem pētījuma izlasē bija izlasījuši iestādes politiku par plaģiātismu. Šis apliecina to, ka akadēmiskā godīguma problemātikas jautājumi un prasības akadēmiskā godīguma ievērošanai nedrīkst palikt tikai dokumentu līmenī, ja iestādei ir ekspektācijas, ka studējošajiem tas patiesi ir jāizprot un jāņem vērā savos akadēmiskajos darbos. Studējošo izglītošanai un problemātikas skaidrošanai nepieciešams meklēt citus papildu risinājumus. Pētnieki (*Gullifer & Tyson, 2010*) norāda, ka viņu veiktajā pētījumā studējošie bija iepriekš regulāri saņēmuši izglītības iestādes paziņojumus ar saitēm uz dokumentiem, kas definē akadēmiskā godīguma pārkāpumus, tomēr iztrūcis mācību un skaidrojuma par akadēmisko rakstību. Līdzīgu situāciju savā universitātē ir apzinājuši RTU pētnieki un secina, ka studējošie nepietiekami tiek informēti par akadēmisko godīgumu un slikti orientējas savas universitātes normatīvajos dokumentos, studējošajiem ir zināšanas par Ētikas kodeksu, bet zināšanas akadēmisko godīgumu un ar to saistītajiem normatīvajiem dokumentiem bija vērtētas kā nepietiekamas (*Anohina-Naumecca et.al., 2020*). Pētnieki (*Gullifer & Tyson, 2014*), balstoties sava pētījuma rezultātos, uzsver, ka izglītības iestādēs nepieciešama sistemātiski izglītojoša pieeja akadēmiskās godprātības veicināšanai, lai studējošie būtu informēti par iestādes uzstādījumiem, prasībām un pārkāpumu interpretāciju un iespējamajiem sodiem.

Ābula (2017) savā pētījumā konstatējusi, ka daudzās ārvalstu augstskolās ne tikai plaģiāta definēšanai, bet arī plaģiāta skaidrošanai ir pievērsta nopietna uzmanība, norādot uz dažādiem plaģiāta veidiem un sniedzot padomus, kā no tiem izvairīties. Šis aspekts par praktisku norādījumu trūkumu un nezināšana, kāda ir korekta pieeja akadēmiskajā rakstībā, aktualizējas vairākos pētījumos. Protams, šis izpratnes trūkums neattiecas uz triviāliem pārkāpumiem un krāpšanos, bet vairāk aktualizējas tieši jautājumos, kas studējošajiem ir neskaidri un līdz studiju uzsākšanai nav pietiekami praktizēti akadēmiski godīgā veidā. Akadēmiskās rakstības prasmju trūkums, bailes no netīšām kļūdām un iespējama pārkāpuma studējošajiem var radīt lieku trauksmi un pārliecības trūkumu par savās spējām. Tas var rezultēties studējošo bailēs izteikt savas personīgās domas akadēmiskajos darbos, jo studējošie baidās pieļaut netīšu plaģiātu, uzrakstot kaut ko tādu, ko kāds cits jau ir tekstuāli uzrakstījis savos pētījumos (*Gullifer & Tyson, 2010*). Šādas bažas mūsdienās šķiet ļoti saprotamas un pamatotas, jo ārkārtīgi ir pieaudzis uzkrātās informācijas apjoms,

mūsdienās jebkurš var izvietot jebkādu tekstu publiskajā digitālajā telpā un pie šāda informācijas apjoma vairs nav iespējams to visu vienam cilvēkam aptvert.

Cits aspekts ir studējošā izpratne par apzinātas, akadēmiski nekorektas rīcības nosodāmību akadēmiskajā vidē. Kādā pētījumā secināts, ka studējošajiem noteikta veida pārkāpumu veikšana akadēmiskajā vidē var nešķīst kā pārkāpums vai kā būtisks pārkāpums, par ko varētu saņemt sodu, piemēram, iegūt pārbaudījuma jautājumus un uzdevumus no citām studējošo grupām, norakstīt atbildes no kursabiedra eksāmena laikā vai iesniegt darbu, kurā ievietots cita autora saturs bez atsaucis u.c. (*Balbuena, & Lamela, 2015*). Šajā pētījumā arī secināts, ka studējošie vērtē pārbaudījuma nozīmīgumu ar tendenci biežāk krāpties maznozīmīgos pārbaudījumos, kā arī pārbaudījumos, kur paredzama zema kontrole vai liela iespēja, ka pārkāpumu neatklās, kā piemērs tam var būt patstāvīgi veicami mājasdarbi, kur docētājs redz tikai gala rezultātu. Dažādu krāpšanos veicinošu iemeslu un situāciju apzināšana ļauj docētājam izmantot šo informāciju jau pārbaudījuma izvēles un plānošanas stadijā, lai minimizētu riskus un pārbaudījumus izvēlētos tālredzīgi.

RTU veiktajā pētījumā atklājās, ka nozīmīga daļa studējošo īsti nezina, kādas ir sekas ierakstiem personu lietās par konstatētiem akadēmiskā godīguma pārkāpumiem. Pētījuma respondentu izlasē aptuveni 51% respondentu uzskatīja, ka šādam ierakstam var būt sekas attiecībā uz viņu profesionālo karjeru nākotnē, aptuveni 40% - nezina, kādas tam varētu būt konsekvences un aptuveni 8% uzskatīja, ka tam nav nekādas ietekmes (*Anohina-Naumeca et.al., 2020*). Šie dati prezentēti apkopotā veidā un nenorāda uz nozaru atšķirībām, kas būtu interesants aspekts šo rezultātu analizē un interpretācijā, bet neatkarīgi no tā ir noprotams, ka pietiekami liela daļa studējošo šajā kontekstā savas studijas redz atrauti no savas darbības profesionālajā vidē. No vienas puses var ņemt vērā, ka dati ir reģistrēti un atrodas studējošā personas lietā, tie nav publiski pieejami, turklāt juridiski tiem piemērojams noilgums pēc noteikta laika, tomēr no otras puses paralēli juridiskajai praksei šādos gadījumos pastāv arī citi faktori, kas var ietekmēt personas nākotni, piemēram, institucionālā atmiņa vai publiskie ieraksti, kam nav konkrēta noilguma un cilvēki to vērtē atbilstoši savām morālajām normām un uzskatiem. Atklāts paliek jautājums, vai nozares speciālisti būtiskos jautājumos izvēlētos uzticēties cilvēkam, kurš studiju laikā (kā studējošais, kursabiedrs, praktikants vai citā lomā) ir bijis negodīgs un pārkāpis iestādē vispārpieņemtos principus. Iespējams nozarēs, kur ir liels darba spēka iztrūkums, tam ir mazāka nozīme, tomēr ir nozares, iestādes, amati un darba uzdevumi, kur pretendentiem viens no izvirzītajiem kritērijiem ir nevainojama reputācija, un tādos gadījumos tam var būt izšķiroša nozīme. Skatot pētījumus un balstoties empīriskos novērojumos, rodas izjūta, ka studējošie

akadēmiskā godīguma kontekstā domā vairāk īstermiņā – viena studiju kursa (nokārtoti pārbaudījumi), studiju semestra (nokārtoti eksāmeni) vai programmas ilgumā (iegūts diploms), nerēķinoties ar sekām, ka viņu radītais priekšstats par sevi pārējo kursabiedru un docētāju vērtējumā var atstāt būtisku iespaidu uz visu šī cilvēka profesionālo karjeru un līdzcilvēku uzticēšanos šai personai.

Situācijas risināšanai un aktuālajiem pilnveidojumiem var izvēlēties dažādas stratēģijas, modeļus, kā arī dažādas aktivitātes kombinēt, lai veicamo darbību kopums būtu savstarpēji papildinošs un palīdzētu sasniegt nepieciešamo mērķi.

Kā vienu no metodēm, ko var izmantot gan esošās situācijas analizēšanai, gan nepieciešamo pilnveidojumu definēšanai un pāmaiņu procesa plānošanai ir “COM-B” modelis, kas indivīda uzvedību prognozē izmantojot 3 aspektus - spējas (*Capability*), iespējas (*Opportunity*) un motivāciju (*Motivation*), turklāt modelim iespējami pielāgojumi - atbilstoši situācijai var izvēlēties ļoti vienkāršotu modeli vai skatīt šos aspektus un to savstarpējo mijiedarbību padziļinātāk (*West & Michie, 2023*).

Teorija un pētījumi psiholoģijā norāda uz to, ka veiksmīgai studējošā attieksmes un uzvedības maiņai kā būtisks priekšnosacījums ir pilnvērtīga izpratne par studējošā skatījumu uz situāciju un problēmu (*Gullifer & Tyson, 2010*). Tātad ir būtiski izglītošanas aktivitātēs par akadēmisko godīgumu paredzēt tādas mācīšanās metodes, kas rosina tieši izpratnes veidošanos. Papildus pētnieki norāda, ka ir nepieciešams iesaistīt studējošos ne tikai formālās, bet arī neformālās sarunā par šo tēmu, turklāt to nepieciešams darīt regulāri, lai mērķtiecīgi izglītotu studējošos par akadēmiskā godīguma un ētikas uzstādījumiem augstākajā izglītībā un iestādē, jo studējošo iepriekšējās pieredzes šajā kontekstā var būtiski atšķirties. Turklāt jāņem vērā, ka sākotnēji arī no docētājiem studējošie var saņemt dažādus signālus, jo arī visu docētāju vidū izpratne un interpretācija par uzstādījumiem iestādē var nebūt vienāda (*Hudd et al., 2009*).

RTU pētnieku veiktā pētījumā savā izglītības iestādē, aptaujājot studiju programmu vadītājus par piemērotāko laiku studējošo izglītošanai par akadēmisko godīgumu, noskaidroja, ka vairākums programmu vadītāju uzskata studiju sākuma posmu un konkrēti pirmo studiju semestri bakalaura studiju programmā par noteiktajam uzdevumam vispiemērotāko laiku, savukārt ceturtā daļa uzskatīja, ka mācības jāīsteno katra studiju līmeņa sākumā, turklāt biežāk izmantojamie veidi šī uzdevuma veikšanai ir satura prezentēšana kādā ievada studiju kursā vai docētāju individuāls vēstījums par prasībām (*Anohina-Naumeca et.al., 2020*). Novērojumi dažādās publiskajās diskusijās liecina, ka arī citas augstākās izglītības iestādes Latvijā īsteno līdzīgu pieeju ar studējošo

informēšanu vai izglītošanu par akadēmisko godīgumu kādā studiju ievada kursā vai pētniecības ievada kursā. Analizējot pētījuma rezultātus rodas iespaids, ka pieeja studējošo izglītošanā mēdz būt vairāk deklaratīva vai informācija ir pasniegta kā instruktāža, bet retāk studējošajiem ir iespēja mācīties caur izmēģinājuma-klūdu metodēm, refleksijām un analīzi, kas varētu rosināt padziļinātu izpratni par ētikas un akadēmiskā godīguma normu ievērošanas nozīmīgumu, kā arī attieksmju un vērtību orientācijas maiņu. To apstiprina arī (Anohina-Naumeca et.al., 2020) veiktā pētījuma dati, ka studējošo izglītošanas nolūkos speciāli veidotas praktiskās nodarbības par akadēmisko godīgumu kā papildu mācību aktivitāte ir viena no visretāk izmantotajām pieejām RTU. Pie šādas pieejas aktuāls paliek jautājums, vai ar akadēmiskā godīguma satura iekļaušanu studiju ievadaursos ir pietiekami, lai studējošais iegūtās zināšanas spētu pilnvērtīgi atsaukt atmiņā un pielietot studiju noslēguma darba izstrādes posmā, kas ierasti ir studiju programmas pēdējais semestris. Īpaši aktuāli tas var būt studiju programmās ar lielāku kredītpunktu apjomu, piemēram, veselības aprūpē vai profesionālajā augstākajā izglītībā, kā arī citās programmās, ja izvēlētais īstenošanas veids un forma paredz ilgāku studiju īstenošanas laiku (vairāku gadu garumā).

Studējošajiem iespējams ir pietiekama izpratne vai vismaz nojauta, ka iesniegt cita cilvēka veidotu darbu vai kopēt savā darbā liela apmēra teksta gabalus ir nekorekta rīcība, tomēr studējošajiem trūkst pilnvērtīgas izpratnes par pilnīgi visiem akadēmiskā godīguma ārkāpumu un plaģiāta veidiem. Studējošajiem nepieciešamas izglītojošas un skaidrojošas aktivitātes tieši par aspektiem, kas nav tik viennozīmīgi un saprotami sākuma posmā – nepieciešams skaidrot plaģiāta dažādās variācijas, lai izvairītos no riskiem, ka plaģiāts tiek pieļauts neapzināti izpratnes trūkuma un netīšas darbības rezultātā (*Gullifer & Tyson, 2010*).

Kāda pētnieku grupa kvaziexperimentālā pētījumā pārbaudīja speciāli veidotu mācību programmu tiešsaistē, ar kuras palīdzību docētāji varēja mācīt bakalaura līmeņa studējošajiem, kā izvairīties no plaģiāta pieļaušanas akadēmiskajos darbos. Pētījumā secināts, ka studējošo grupā, kur apguvē izmantoja šo programmu, pieļauto plaģiāta gadījumu skaits bija zemāks un attiecīgi studējošo sniegums bija labāks (*Zhang et al., 2023*). Pētnieki vērs uzmanību, ka pilnīga izpratne par plaģiātu ļauj labāk izprast akadēmiskos tekstus un korekti veidot savu izpratni arī par citu autoru teorijām, tādējādi samazinot plaģiāta riskus savos akadēmiskajos darbos.

RTU pētnieki situācijas risināšanai savā universitātē uzskaita vairākus iespējamus risinājumus: regulāru studējošo informēšanu; informatīvi izglītojošu pasākumu un aktivitāšu organizēšanu visā RTU, lai regulāri uzsvērtu katras personas nozīmi akadēmiskā godīguma kultūras veidošanā; nepieciešamību studējošo izglītošanai par akadēmisko godīgumu meklēt

dažādus mācīšanās aktivitāšu veidus; pārliecināties, ka katrā studiju programmā ir docētāji ar izpratni par visiem akadēmiskā godīguma uzstādījumiem RTU un var savstarpēji palīdzēt arī kolēģiem; tā pat pētnieki norāda uz nepieciešamību rast risinājumu, lai studējošajiem būtu viegli pieejama informācija par akadēmisko godīgumu un rosina šai tēmai izveidot atsevišķu sadaļu universitātes tīmekļa vietnē (Anohina-Naumeca et.al., 2020).

Kā redzams RTU pētnieku piedāvātā risinājuma piemērā un citu pētnieku atziņās, akadēmiskā godīguma problēmu un izaicinājumu risināšanai nepietiek ar vienu risinājuma veidu vai vienu izglītojošu aktivitāti. Nozīmīgu rezultātu šajā jomā var panākt ar sistēmisku pieeju, kombinējot dažādas metodes, paredzot risinājumu ieviešanu, pastāvīgu un konsekventu aktivitāšu īstenošanu visos līmeņos un procesos.

2.2.Docētāju izpratne par akadēmisko godīgumu

Domājot par docētājiem kā būtisku iesaistīto pusi akadēmiskās vides un kultūras veidošanā, autore akadēmiskā godīguma izpratnes kontekstā uz docētāju grupu aicina skatīties no diviem aspektiem – docētāju zināšanām un izpratnes par akadēmisko godīgumu un savu lomu akadēmiski godīgas vides veidošanā.

Ja docētāju zināšanas vērtē akadēmiskā godīguma pārkāpumu kontrolēšanas kontekstā, tad zināšanas par akadēmisko godīgumu iespējams var vērtēt kā tik pat būtiskas kā zināšanas par akadēmisko negodīgumu jeb akadēmiskā godīguma pārkāpumiem, savukārt pārkāpumu risku samazināšanai preventīvi, būtiskas ir zināšanas arī par motīviem, kas studējošos pamudina rīkoties negodīgi un pārkāpt augstākās izglītības iestādē pieņemtos noteikumus. Strādājot universitātē ar akadēmiskā godīguma jautājumiem un docētāju tālākizglītību, autore novēro, ka reizēm starp docētājiem un studējošajiem vērojama ļoti liela plaisa digitālo prasmju kotektā un mūsdienās studējošie mēdz izmantot tādus pārkāpumu veidus, par ko daudziem docētājiem nav priekšstata un tādos gadījumos docētājs nemaz nevar pats atklāt potenciālo pārkāpumu. Arī pētījumi par akadēmiskā godīguma izpratni apliecina, ka pārkāpumu biežuma novērtējumā pastāv atšķirības starp studējošo un docētāju grupu. Vienā no pētījumiem atklāts, ka docētāji uzskata, ka studējošie pārkāpumus veic retāk, nekā pētījumā idetificēts atbilstoši studējošo pašu norādītajam apmēram savā akadēmiskajā darbībā, turklāt, būtiski pieminēt, ka studējošo novērtējumā, studējošie pārkāpumus pieļauj biežāk, nekā viņi paši to atzinuši (*Hard et al.*, 2006).

Docētāju izpratne un uztvere par savu lomu akadēmiski godīgas vides veidošanā ir būtiska, jo tas ir saistīts ar docētāja rīcību gan plānojot un vadot studiju procesu, gan saskaroties ar

akadēmiskā godīguma pārkāpuma gadījumiem, bet nav daudz pētījumu tieši par šo aspektu. Uz to norāda arī pētnieki (*Gottardello & Karabag, 2022*), kuri savā pētījumā uzsver, ka trūkst pētījumu par docētāju pašu redzējumu savai nozīmei akadēmiski godīgas kultūras veidošanā izglītības iestādē un par to, vai pastāv būtiskas atšķirības, kā docētāji redz paši savu lomu salīdzinājumā ar to, kādu lomu un pozīciju ikdienā viņi ieņem patiesībā. Pētījumos konstatēts, ka arī noraidošā attieksme no akadēmiskā personāla pārstāvjiem un neieinteresētība akadēmiskā godīguma problēmu risināšanā ir novērota akadēmiskajā vidē (*McCabe, 2005*).

Pētījumā par docētāju uztverto lomu akadēmiskā godīguma veicināšanā izglītības iestādē secināts, ka lielākoties docētāji redz savu iespēju ietekmēt studējošos, un uzskata to arī par savu pienākumu – ne tikai nodrošināt noteiktās studiju aktivitātes, bet arī veikt studējošo izglītošanu un veicināt izpratni par akadēmiski godīgu rīcību un izvairīšanos no pārkāpumiem (*Gottardello & Karabag, 2022*). Lai gan šos rezultātus varētu vērtēt pozitīvi, jāņem vērā arī iepriekš minētās, ka akadēmiskā godīguma kultūras veidošanai organizācijā būtiska ir visu iesaistīto pušu un pārstāvju vienota izpratne un pieeja.

Vēl viens papildu aspekts, kas rada augstākās izglītības iestādēm izaicinājumu nodrošināt visu docētāju vienotu izpratni un pieeju, ir atšķirības darbinieku piesaistē organizācijai un viņu statusā – darbinieki, kuri iestādē ir pamatdarbā, un darbinieki, kuri iestādē ir blakusdarbā. Pamatdarba vietas statusa esamība docētājam nodrošina lielāku stabilitāti un iespējamu ciešāku sasaisti ar iestādi. Šajā aspektā ir daudz būtisku lietu, kas augstākās izglītības iestādēs ir vēl vairāk izteiktas nekā cita tipa organizācijās, jo izglītības iestādes pēc savas būtības ir misijas tipa organizācijas, turklāt normatīvie akti un starptautiskās vadlīnijas paredz daudz lielāku neatkarību, akadēmisko brīvību, demokrātijas klātesamību iekšējā pārvaldībā u.c. Var secināt un praksē arī novērot, ka docētājs, kurš augstākās izglītības iestādē ir ievēlēts pamatdarbā, ir līdzatbildīgāks par ne tikai savu tiešo darba pienākumu veikšanu, bet arī visas struktūrvienības un iestādes pārvaldību, salīdzinājumā, piemēram, ar komerciestādes darbinieku vai docētāju, kurš augstākās izglītības iestādē ir blakusdarbā uz noteikta apjoma darba izpildi.

Pētījumos apstiprinās, ka pieejā starp šīm divām grupām pastāv atšķirības un pētnieki vērs uzmanību, ka tas ir būtisks drauds vienotas akadēmiskā godīguma izpratnes nostiprināšanai studējošo grupā, jo docētāju attieksme pret pārkāpumiem un diskutablām situācijām ir kā morālais kompass studējošajiem par to, kas iestādē un augstākās izglītības vidē ir pieņemama rīcība, un, kas ir nepieņemami un sodāmi. Jāņem vērā, ka variācija attieksmēm blakusdarbā un nepilnā laikā strādājošo docētāju grupā var būt savstarpēji ļoti atšķirīga un katra individuālā docētāja gadījumā

tam var būt cits iemesls, jo šai grupa piederīgie docētāji tipiski izglītības iestādē atrodas retāk un ir mazāk iesaistīti gan ikdienas procesos, gan savstarpējās sarunās, savos spriedumos vairāk balstās nevis konkrētās iestādes, bet citviet iegūtā personīgajā pieredzē, tai skaitā iespējams uzstādījumos un kultūrā, kas raksturīga kādai citai izglītības iestādei, jo docētāji mēdz strādāt vairākās izglītības iestādēs vienlaikus vai viņiem var būt šāda pieredze bijusi iepriekš (*Hudd et al., 2009*). Atšķirības akadēmiskā godīguma izpratnē starp pamatdarbā vai pilnā laikā nodarbinātiem docētājiem un tiem docētājiem, kuri iestādē ir blakusdarbā vai strādā nepilnu laiku ir interesants pētījumu temats un vienlaikus tas šķiet grūti risināms jautājums, ja grūtības piesaistīt darbiniekus un darbinieku mainība zemāka līmeņa amatu grupās ir aktuāla problēma augstākajā izglītībā.

Visu docētāju kompetence un izpratne par akadēmiskā godīguma uzstādījumiem ir būtiska, jo viņi īsteno tudiju procesu un veic studējošo novērtēšanu, kur būtiski šos principus ievērot. Pētnieki norāda, ka iespējama plaģiāta gadījumā, kad ar digitālā rīka palīdzību konstatēta teksta sakritība, docētājam konkrētā situācija ir jāanalizē un jāpieņem lēmums, vai sakritība tiešām ir uzskatāma par plaģiātu, jo rīki lielākoties norāda uz sakritībām tekstā un nespēj sniegt pilnīgi novērtējumu, vai konkrētā sakritīgā teksta sadaļa ir uzskatāma ka plaģiāts. Turklāt būtiski, lēmumu par akadēmiskā godīguma pārkāpumu balstīt konkrētās iestādes akadēmiskā godīguma uzstādījumos un normatīvajos aktos. Lielākoties, izmantojot digitālos plaģiāta kontroles rīkus, piemēram, *Turnitin*, tie parāda tikai teksta sakritību un oriģinālo avotu, kur teksts vai izklāsts ir publicēts sākotnēji (*Sutherland-Smith, & Carr, 2005*) un tas var docētājos radīt pārlicību, ka digitālais rīks ir konstatējis plaģiātu, tomēr tas tā nav, rezultāti ir jāuztver kā indikācija, tie tik viennozīmīgi un katra situācija jāvērtē gan pēc konteksta, gan izpildījuma – vai atsauces tekstā ir noformētas korekti.

Pētījumos aprakstīts fenomens par docētāju vēlmi atturēties uzņemties atbildību par lēmumiem, kam ir negatīvas sekas. Pētnieki norāda, ka attiecībā par plaģiāta konstatēšanas rīku izmantošanu docētāji pāuda ekspektācijas, ka rīks automātiski nosaka plaģiāta faktu un tādejādi docētājam par šādu lēmumu nebūtu jālemj un jāuzņemas sava atbildība, tomēr pētnieki uzsver, kā šāds docētāju priekšstats un skatījums ir vērtējams kā nekorekts (*Sutherland-Smith, & Carr, 2005*). Pētnieki uzsver, ka lielākais izaicinājums šajā jautājumā ir saistīts ar blakusdarbā un nepilnā laikā strādājošajiem docētājiem, jo tur vērojama attieksme, ka risināt akadēmiskā godīguma un ētikas pārkāpumu jautājumus nav viņu darbs, tā pat šīs grupas docētāji daudz mazāk velta uzmanības preventīvām aktivitātēm, lai pārkāpumu riskus samazinātu vai novērstu. Ir mazāka iespēja, ka šie

docētāji samazinās vērtējumu vai centīsies izglītot studējošo par akadēmiskā godīguma uzstādījumiem (Hudd et al., 2009).

Viens no pētnieku ieteikumiem, kā atbalstīt blakusdarbā un nepilnā laikā strādājošo docētāju izaicinājumu iesaistīties akadēmiskā godīguma pārkāpumu situāciju identificēšanā un risināšanā, ir izveidot atsevišķu amata vietu vai piešķirt noteiktu funkciju konkrētam darbiniekam, kura pienākums ir palīdzēt šiem docētājiem, iesaistīties situāciju risināšanā. Pētnieki norāda, ka blakusdarbā un nepilnā laikā strādājošo docētāju iesaisti akadēmiskā godīguma uzstādījumu iepazīšanā, uzturēšanā un pārkāpumu risināšanā var veicināt, bet būtiski ir radīt vidi, lai arī šie docētāji ne tikai vēlētais akadēmiskais personāls justos pilnvērtīgi piederīgi organizācijai gan formāli, gan neformāli. Pētnieki kritiski vērtē iespējas šīs grupas docētājus iesaistīt pilnvērtīgi un norāda, ka pretējā gadījumā visdrīzāk viņi neuzņemsies iniciatīvu un neiesaistīsies jautājumu risināšanā, kas neattiecas uz viņu tiešajiem darba pienākumiem īstermiņā (Hudd et al., 2009).

No zinātniskās literatūras atziņu apkopojuma šajā nodaļā var secināt, ka būtiski ir veicināt docētāju zināšanas un izpratni par akadēmisko godīgumu, īpaši uzsverot konkrētās iestādes politiku, uzstādījumus un procesus, lai viņu pieeja studiju procesā būtu salāgota ar tiem un konsekventa, kas ir būtiska studējošo zināšanu un izpratnes nostiprināšanā. Tādā veidā pakāpeniski studiju procesā veicot dažādas izglītojošās aktivitātes un nodrošinot lielāku iespēju, ka studējošajam būt pietiekamai daudz zināšanu un prasmju, lai studiju noslēguma darbā nepieļautu akadēmiskā godīguma pārkāpumus.

Apkopojot atziņas no teorijas pārskata, var izdarīt secinājumus, ka būtiski, lai iestādē ir definēta skaidra un vienota pieeja akadēmiskā godīguma pārvaldībā un šī informācija būtu gan viegli pieejama, gan regulāri komunicēta, skaidrota un aktualizēta dažādos veidos, tādā veidā uzturot pastāvīgu akadēmiskā godīguma nozīmi augstākās izglītības iestādē un sasniedzot pēc iespējas plašāku mērķa auditoriju. Lai veicinātu studējošo zināšanas un izpratni nepietiek tikai ar iestādes uzstādījumiem un organizētajām aktivitātēm, šī mērķa sasniegšanai būtiska ir akadēmiskā godīguma aktualizēšana arī integrēti studiju programmā, dažādos studijuursos un uzdevumos, jo akadēmiskā godīguma un ētikas problēmu loks ir ļoti plašs. Kā izaicinājums šādas pieejas pilnvērtīgai ieviešanai ir arī docētāju zināšanu un izpratnes līmenis, kas ne visiem docētājiem var būt pietiekamā līmenī, turklāt izpratne var arī atšķirties starp docētājiem. Tas var mulsināt studējošos. Iestādēm būtu svarīgi vērtēt docētāju zināšanu un izpratnes līmeni, lai konstatētu nepilnības, jo tieši docētāji bieži ir tie, kuri iestādes uzstādījumus savos studijuursos var tiešā veidā komunicēt ar studējošajiem un attiecīgi docētājiem būtu arī jāpārbauda, vai studējošie veic

visus studiju uzdevumus un pārbaudījumus ievērojot akadēmisko godīgumu. Papildus kontroles darbībām ir svarīgi, ka docētāji sniedz studējošajiem pilnvērtīgu atgriezenisko saiti par uzdevumu izpildi un iespējamajiem riskiem, kā arī pēc nepieciešamības konsultē par risinājumiem, lai akadēmiskā godīguma pārkāpumus turpmākos akadēmiskajos darbos nepieļautu. Šim nolūkam iestādē būtiski ir apzināt iespējamās darbības un aktivitātes ko tā var veikt, lai rosinātu docētājus pēc iespējas vairāk iestāties par akadēmisko godīgumu un risināt akadēmiskā godīguma pārkāpumu problēmas, ja tādas radušās. Būtiski arī pētīt apstākļus, kas potenciāli motivē studējošos rīkoties negodīgi un īstenot atbalsta aktivitātes, lai akadēmiskā godīguma pārkāpumu risksu mazinātu.

3. EMPĪRISKĀ DAĻA

Kvantitatīva pētījuma īstenošanai izvēlēts salīdzinošs šķērsriezuma pētījuma dizains, lai salīdzinātu veiktos mērījumus divās grupās. Šāda pieeja izmantota, lai nodrošinātu iespēju iegūt plašāku un daudzpusīgāku situācijas novērtējumu gan no docētāju, gan studējošo skatu punkta un salīdzinātu rezultātus starp abām mērķa grupām. Datu ieguvei izvēlēta metode bija docētāju un studējošo aptaujas, izveidojot divus pētniecības instrumentus: 1) aptaujas anketu par akadēmisko godīgumu – docētājiem un 2) aptaujas anketu par akadēmisko godīgumu – studējošajiem.

Empīriskais pētījums tika veikts divos etapos: pirmajā etapā tika veikts empīriskā pētījuma pilotpētījums ar mērķi pārbaudīt izstrādātos pētījuma instrumentus. 2023.gada martā aptaujas anketas tika izstrādātas un saturiski pielāgotas katrai mērķa grupai, 2023. gada martā un aprīlī tika veikts pētījuma pilotprojekts; otrajā posmā 2023. gada maijā tika izstrādātas aptaujas anketu gala versijas, kas saskaņotas ar LU vadības pārstāvjiem, LU Kvalitātes vadītāju un LU Akadēmiskā departamenta pārstāvjiem. 2023. gada jūnijā aptaujas anketas tika izveidotas elektroniski aizpildāmā formā LU abonētā speciālā anketēšanas rīkā “QuestionPro”. Docētāju mērķa grupā 2023. gada jūnijā uzaicinājums aizpildīt anketu tika izsūtīts visiem LU docētājiem uz e-pasta adresēm, ko centralizēti veica LU Studiju departamenta pārstāvji. Lai mērķtiecīgāk sasniegtu visus LU docētājus, pirms anketas izsūtīšanas sadarbībā ar LU Informācijas tehnoloģiju departamenta pārstāvjiem tika aktualizēts to docētāju saraksts, kuri LU ir nodarbināti blakusdarbā. Studējošo mērķa grupā 2023. gada jūnijā uzaicinājumu aizpildīt aptaujas anketu LU Akadēmiskā departamenta pārstāvji ievietoja LU Informācijas sistēmā LUIS un tas automātiski tika izsūtīts LU studējošajiem arī uz e-pasta adresēm. 2023.gada jūlijā aptaujas anketu aizpildīšana tika slēgta un pēc tam no “QuestionPro” rīka izgūti datu faili tālākai statistiskai datu apstrādei.

Aptaujas anketas aizpildīšana abās mērķa grupās bija brīvprātīga un anonīma. Docētāju mērķa grupā anketu uzsāka pildīt 207 docētāji, no kuriem to pabeidza pildīt 147 docētāji jeb 71%. Studējošo mērķa grupā anketu uzsāka pildīt 1269 studējošie, no kuriem anketu pabeidza pildīt 786 studējošie un par statistiskai datu apstrādei derīgām atbildēm tika atlasītas 746 respondentu atbildes jeb 58,8% no visiem, kuri anketu uzsāka pildīt. Abu mērķa grupu respondenti nepietiekami labi reprezentē ģenerālkopu, tāpēc pētījuma rezultāti nav attiecināmi uz visiem studējošajiem.

Aptaujas anketās iegūto kvantitatīvo datu statistiskai apstrādei tika izmantotas divas datorprogrammas: Microsoft Excel un SPSS versija 1.88. Datorprogramma Microsoft Excel

izmantota frekvenču aprēķiniem, analīzei un joslu diagrammu veidošanai, savukārt datorprogramma SPSS izmantota atšķirību novērtēšanai starp divām neatkarīgām grupām pielietojot neparametrisko datu apstrādes metodi – Manna-Vitnija U testu. Rezultātu atšķirību nozīmīgums izvērtēts ar vismaz 5% statistiskās kļūdas vērtību, kad testu rezultātos p-vērtība bija mazāka vai vienāda ar 0,05.

3.1. Empīriskā pētījuma pilotpētījums

Pilotpētījuma mērķis bija pārbaudīt sagatavotos pētījuma instrumentus, lai izstrādātu pēc iespējas korektu pētījuma aptaujas anketas gala versiju. Pilotpētījuma ietvaros tika pārbaudīti pētījuma instrumenti – anketa studējošo mērķa grupai un anketa docētāju mērķa grupai. Lai izstrādātu anketu jautājumus un apgalvojumus pārbaudītu, autore izvēlējās veikt daļēji strukturētās intervijas ar pārstāvjiem no katras mērķa grupas, par intervijas vadlīnijām izmantojot anketas jautājumus un apgalvojumus, kas papildināti ar atvērtajiem jautājumiem, kas pētījuma anketā nav iekļaujami, bet tika izmantoti tikai pilotpētījuma vajadzībām un instrumenta pārbaudīšanai. Intervijā iekļautie papildu jautājumi: 1) “Kādas asociācijas veidojas izlasot šo jautājumu / apgalvojumu?” (abās respondentu grupās); 2) “Kā jūs izprotat un skaidrojat šo jautājumu/ apgalvojumu?” (studējošo respondentu grupā); 3) “Komentāri” (docētāju respondentu grupā).

Docētāju mērķa grupā veiktas intervijas ar astoņiem pārstāvjiem un studējošo mērķa grupā – intervijas ar pieciem pārstāvjiem. Respondenti piesaistīti mērķtiecīgi, izvērtējot viņu piederību respondentu grupai – docētājs vai studējošais, lai kontrolētu situācijas, kad faktiski respondents vienlaicīgi pieder abām grupām. Šādos gadījumos respondents tika pieskaitīts docētāju mērķa grupai un autore izmantoja attiecīgi tikai docētāju anketas jautājumus. Lai pilotpētījumā nodrošinātu anketas pilnvērtīgāku pārbaudi, respondentu atlasei tika izvirzīti un ievēroti šādi papildu kritēriji:

- nozaru dažādības princips – tā kā starp dažādām zinātņu nozarēm vērojamas atšķirības studiju procesā, tad respondentu atlasē tika iekļauti respondenti no dažādām zinātņu nozarēm: sociālās zinātnes (n=3), dabaszinātnes (n=2), humanitārās un mākslas zinātnes (n=1), inženierzinātnes un tehnoloģijas (n=2).
- amats un darba stāžs docētāju mērķa grupā – respondenti uzrunāti tā, lai tiktu iekļauti gan jaunie docētāji t.sk. stundu pasniedzēji, kuri nav izglītības iestādē pamatdarbā, gan pārstāvji ar lielāku akadēmiskā darba pieredzi, t.sk. asociētie profesori.

- studiju līmenis studējošo mērķa grupā – respondentu lokā tika iekļauti studējošie gan no bakalaura līmeņa (n=3), gan maģistra līmeņa (n=4) studiju programmām.

Pilotpētījumam izvirzīti šādi uzdevumi:

- noskaidrot, vai jautājumi ir skaidri formulēti un aptaujas dalībnieki izprot definētos jautājumus atbilstoši autores ekspektācijām.
- pārliecināties, vai atbildes uz jautājumiem un apgalvojumiem sniedz pietiekamu informāciju.
- noskaidrot, vai ir citi aspekti, ko ņemt vērā, izstrādājot aptaujas gala versiju.

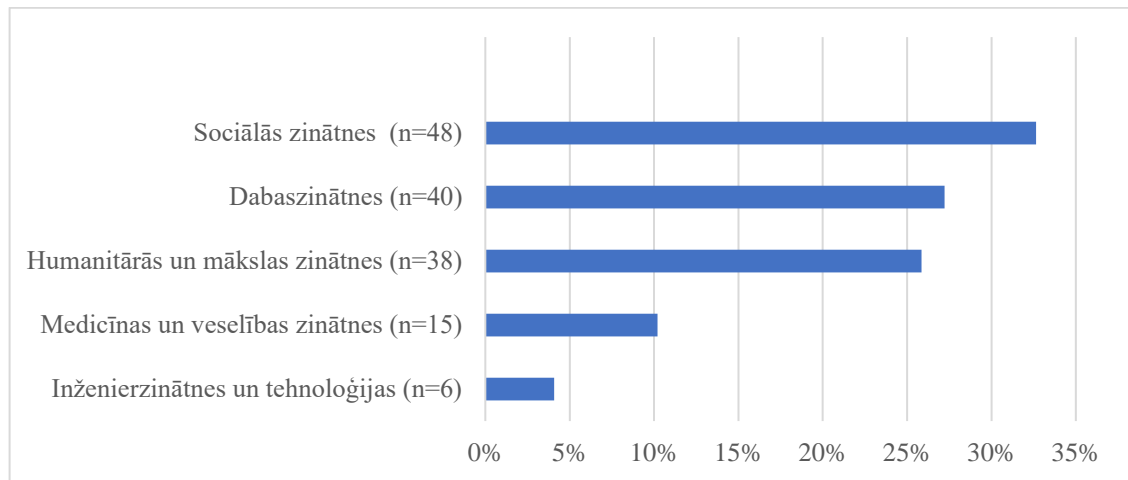
Pilotpētījuma laikā saskarsmē ar docētāju mērķa grupas pārstāvjiem autore saskārās arī ar negatīvu attieksmi, jo vairāki no pārstāvjiem bija neieinteresēti vai pat noraidoši iesaistīties šo jautājumu risināšanā, norādīja, ka nevēlas to darīt, jo tas aizņem nesamērīgi daudz laika un ir sarežģīti, savukārt cits strikti norādīja, ka to neuzskata par savu pienākumu. Šāda attieksme no akadēmiskā personāla pārstāvjiem ir novērota arī pētījumos (*McCabe*, 2005). Vienlaikus pilotpētījumā bija docētāji, kuri kā būtisku sava darba uzdevumu redz pienākumu nodrošināt, ka viņu izvēlētajās mācīšanās, mācīšanās un pārbaudījumu metodes izvēlētas pārdomāti, no savas puses iespējami minimizējot pārkāpumu riskus.

Pilotpētījuma rezultātā izdarīti secinājumi par instrumenta trūkumiem un veikti nepieciešamie labojumi:

- izmainīts terminoloģijas lietojums, nomainot lietoto formulējumu “satura oriģinalitātes kontrole” uz “plaģiāta kontrole”.
- pilnveidoti jautājumi un apgalvojumi tā, lai vienā jautājumā vai apgalvojumā būtu ietverta viena vērtējamā vienība.
- vērtēšanai definētie apgalvojumu teksti vienkāršoti un saīsināti, lai atvieglotu respondentiem to uztveramību
- definēti papildu apgalvojumu varianti gan tādēļ, ka tika sadalīti sākotnēji izstrādātie varianti, kas vienā apgalvojumā ietvēra vairākas idejas, gan atbilstoši pilotpētījuma respondentu rekomendācijām par papildus būtiskiem aspektiem.

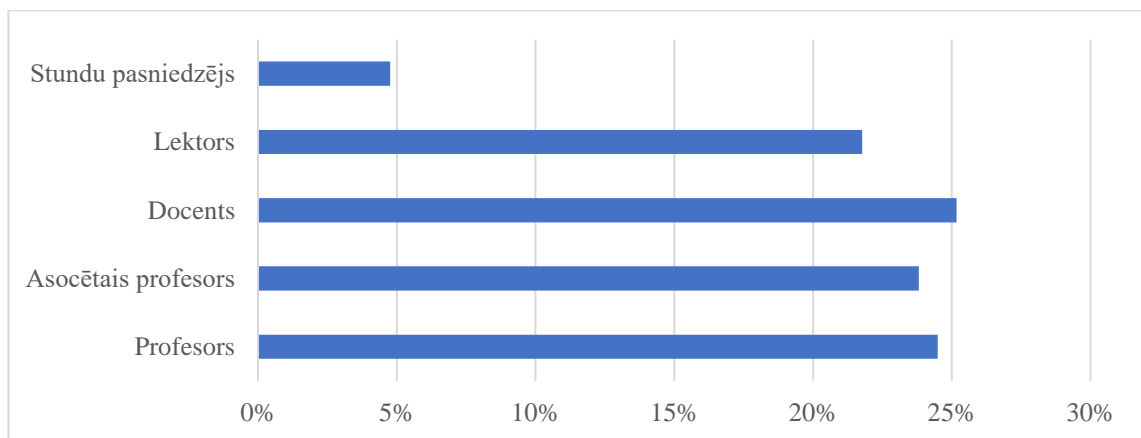
3.2. Empīriskā pētījuma mērķa grupu respondentu raksturojums

Šajā nodaļā apkopota un joslu diagrammu veidā vizualizēta informācija par docētāju un studējošo mērķa grupu raksturojumu, ņemot vērā viņu norādītos demogrāfiskos datus.

3.1. att. Docētāju iedalījums pēc zinātņu nozares

Docētāju iedalījums pēc pārstāvētās zinātņu nozares atspoguļots 3.1. att., tur redzams, ka visvairāk jeb 32,7 % respondentu norādījuši, ka pārstāv sociālās zinātnes (n=48), 27,2 % norādījuši, ka pārstāv dabaszinātnes (n=40), 25,9 % norādījuši, ka pārstāv humanitārās un mākslas zinātnes (n=38), 10,2 % norādījuši, ka pārstāv medicīnas un veselības zinātnes (n=15) un 4,1 % norādījuši, ka pārstāv inženierzinātnes un tehnoloģijas (n=6).

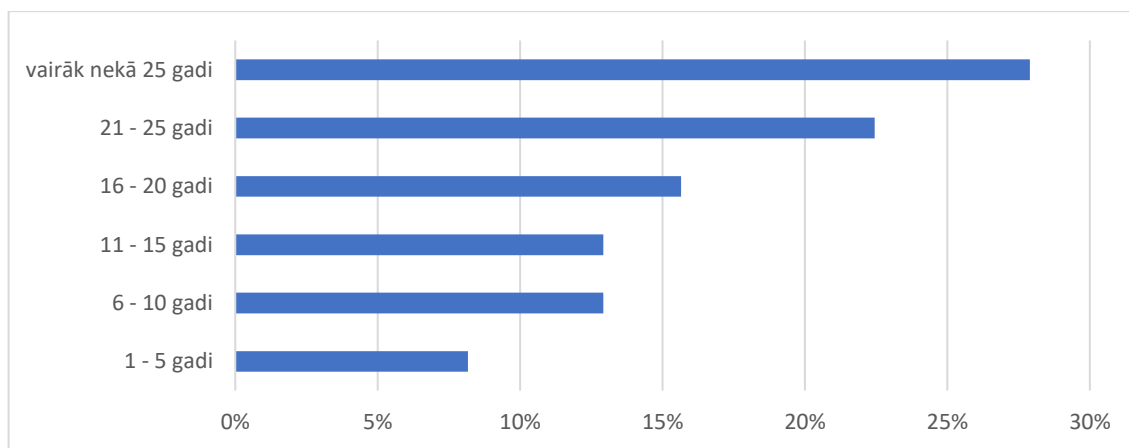

3.2. att. Docētāju iedalījums pēc akadēmiskā amata

Docētāju iedalījumā pēc akadēmiskā amata 3.2. att. redzams, ka 24,5 % respondentu ieņem profesora amatu (n=36), 23,8 % asociētā profesora amatu (n=35), 25,2 % docenta amatu (n=37), 21,8 % ieņem lektora amatu (n=32) un vismazāk - 4,8 % respondentu norādījuši, ka ieņem stundu

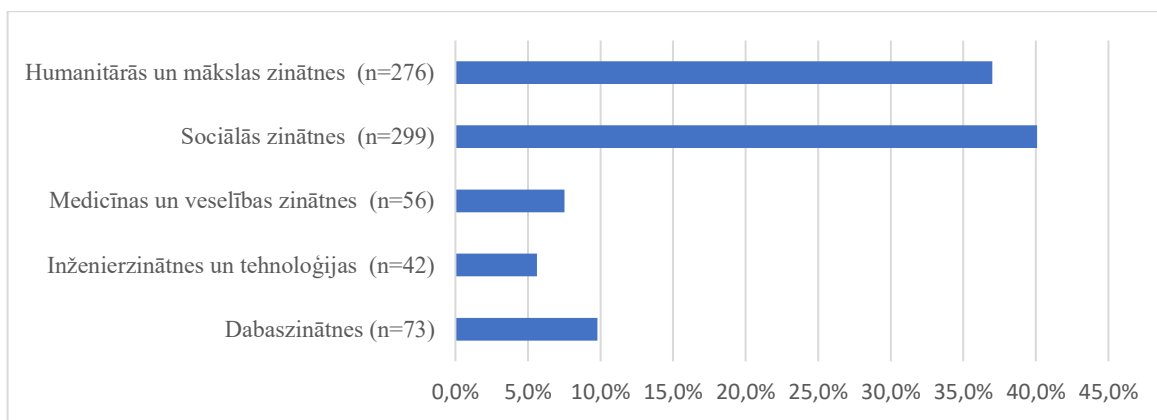
pasniedzēja amatu (n=7). Šajā kontekstā būtiski papildināt, ka 81% respondentu darbu LU norādījuši kā savu pamatdarbu (n=119), savukārt 19 % - kā blakusdarbu (n=28).

Lai gan blakusdarbā nodarbinātā personāla saraksts tika aktualizēts speciāli pirms anketas izsūtīšanas, zemai stundu pasniedzēju iesaistei un salīdzinoši, bet tomēr nedaudz mazākai arī lektoru iesaistei anketas aizpildīšanā var būt dažādi iemesli. To var skaidrot gan ar grūtībām šo docētāju grupu sasniegt darba e-pastā, jo viņu nodarbinātība var nebūt aktuāla visu akadēmisko gadu, ja attiecīgi viņi veic šos darba pienākumus tikai ierobežotu laika periodu akadēmiskajā gadā, gan ar to, ko aktualizē arī pētnieki, ka blakusdarbā nodarbinātie docētāji biežāk jūtas mazāk piederīgi konkrētajai iestādei un izjūt mazāku pienākumu iesaistīties aktivitātēs, kas neskar viņu tiešos darba pienākumus un studiju kursu docēšanu (Hudd et. al., 2009).

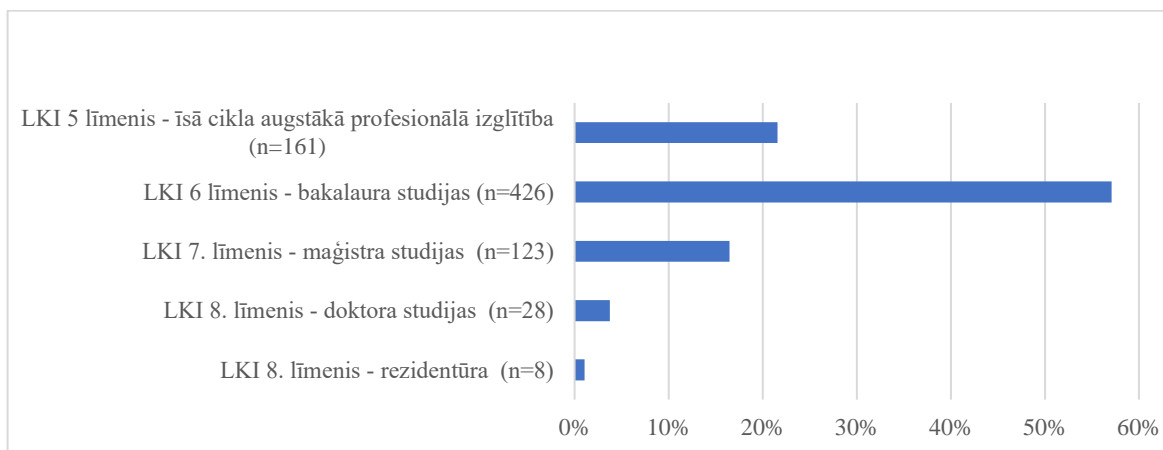
3.3. att. Docētāju iedalījums pēc akadēmiskā darba pieredzes stāža

Skatot respondentu iedalījumu pēc akadēmiskā darba pieredzes darba stāža (skat. att. 3.3.), redzams, ka visvairāk jeb 27,9 % respondentu norādījuši, ka viņu akadēmiskā darba stāžs ir lielāks par 25 gadiem (n=41), 8,2 % norādījuši intervālu no 1 līdz 5 gadiem (n=12), 12,9 % norādījuši intervālu no 6 līdz 10 gadiem (n=19), 12,9 % norādījuši intervālu no 11 līdz 15 gadiem (n=19), 15,6 % norādījuši intervālu no 16 līdz 20 gadiem (n=23) un 22,4 % norādījuši intervālu no 21 - 25 gadiem (n=33).

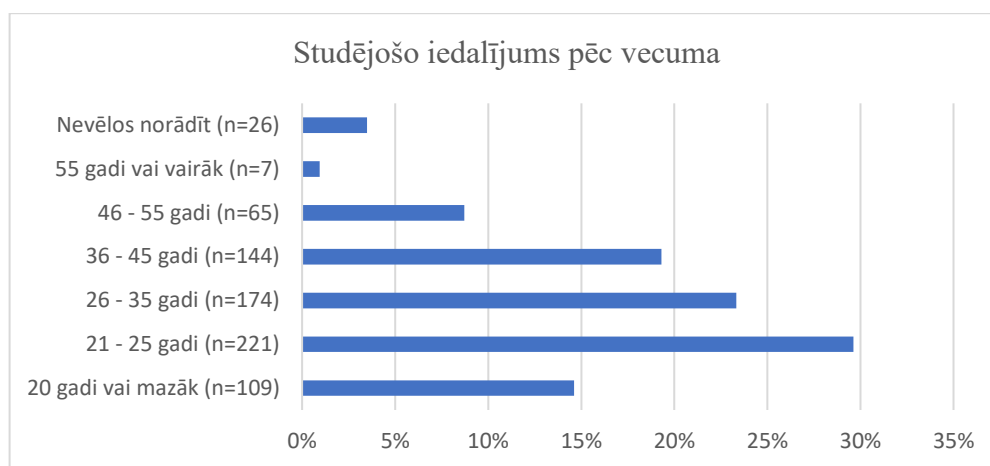
3.4. att. Studējošo iedalījums pēc zinātņu nozares

Respondentu iedalījums pēc pārstāvētās zinātņu nozares atspoguļots 3.4. att. Tur redzams, ka visvairāk jeb 40,1 % respondentu norādījuši, ka pārstāv sociālās zinātnes (n=299), 37 % norādījuši, ka pārstāv humanitārās un mākslas zinātnes (n=276), 9,8 % norādījuši, ka pārstāv dabaszinātnes (n=73), 7,5 % norādījuši, ka pārstāv medicīnas un veselības zinātnes (n=56) un 5,6 % norādījuši, ka pārstāv inženierzinātnes un tehnoloģijas (n=42).

3.5. att. Studējošo iedalījums pēc izglītības līmeņa

Respondentu iedalījumā pēc izglītības līmeņa 3.5. att. redzams ka visvairāk 57 % respondentu studē bakalaura līmeņa studijās (n=426), 22 % respondentu studē īsā cikla augstākās profesionālās izglītības programmās (n=161), 16 % respondentu studē maģistra līmeņa studijās (n=123), 4 % respondenti norādījuši, ka ir doktora līmeņa studējošie (n=28) un 1 % respondentu, ka studē rezidentūrā (n=8).

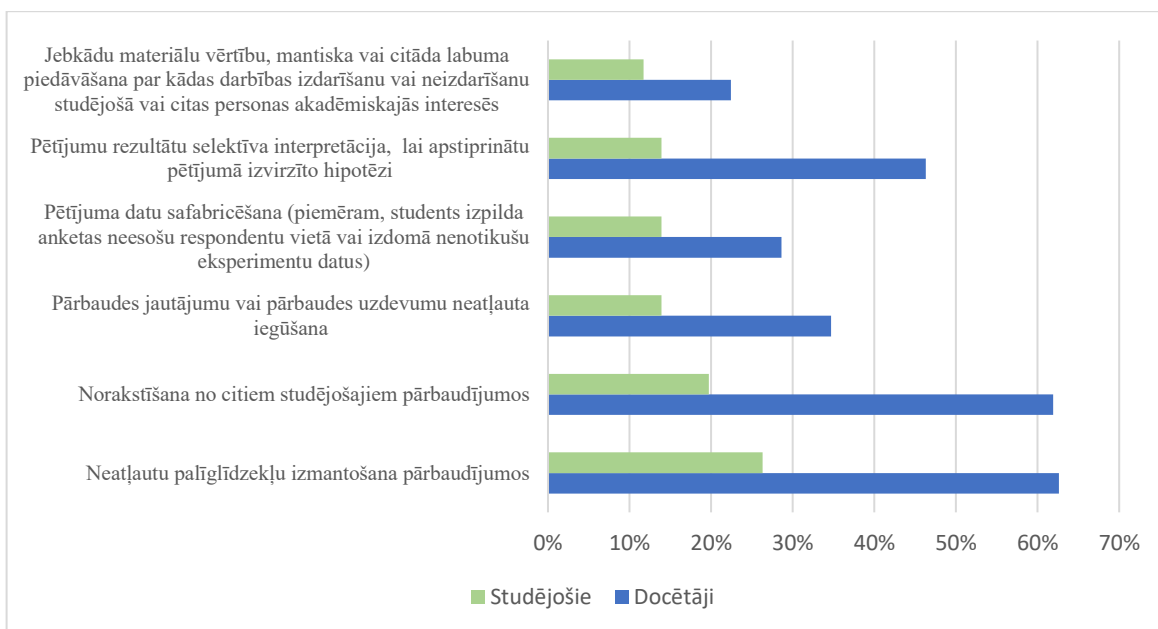

3.6. att. Studējošo iedalījums pēc vecuma

Studējošo iedalījumā pēc vecuma (skat. 3.6. att) 15% respondentu norādīja, ka pieder vecuma grupai 20 gadi vai mazāk (n=109), 30% respondentu norādīja ka pieder vecuma grupai no 21 līdz 25 gadiem (n=221), 23% respondentu norādīja ka pieder vecuma grupai no 26 līdz 35 gadiem (n=174), 19% respondentu norādīja ka pieder vecuma grupai no 36 līdz 45 gadiem (n=144), 9% respondentu norādīja ka pieder vecuma grupai no 46 līdz 55 gadi (n=65), 1% respondentu norādīja ka pieder vecuma grupai, kam ir 55 vai vairāk gadi (n=7), savukārt 3% respondentu atzīmēja, ka nevēlas norādīt savu piederību konkrētai vecuma grupai (n=26).

3.3. Empīriskā pētījuma rezultāti docētāju un studējošo mērķa grupā

Lai noskaidrotu, kurus studējošo negodprātīgas rīcības veidus docētāji uzskata par visizplatītākajiem LU, no iegūtajiem rezultātiem katrā atbilžu variantā saskaitīti tie docētāji un studējošie, kuri apgalvojumu novērtējuši ar variantiem “drīzāk piekrītu” un “pilnībā piekrītu”, rezultātus izsakot procentos.

3.7. att. Studējošo un docētāju viedoklis par negodprātīgas rīcības veidu izplatību LU studējošo vidū

Kā 3.7. att. redzams, docētāji kā LU izplatītākos studējošo negodprātīgas rīcības veidus norāda “neatļautu palīglīdzekļu izmantošana pārbaudījumos”, “norakstīšana no citiem studējošajiem pārbaudījumos” un “pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi”. Paši studējošie kā LU izplatītākos studējošo negodprātīgas rīcības veidus norāda tieši tos pašus – “neatļautu palīglīdzekļu izmantošanu pārbaudījumos” (26%) un “norakstīšanu no citiem studējošajiem pārbaudījumos” (20%). Šajā jautājumā var novērot interesantu tendenci, ka 60% no studējošajiem nevienu no pārkāpuma veidiem nav atzīmējuši kā izplatītu, jo nav atzīmējuši izvēli “drīzāk piekrītu” vai “pilnībā piekrītu”.

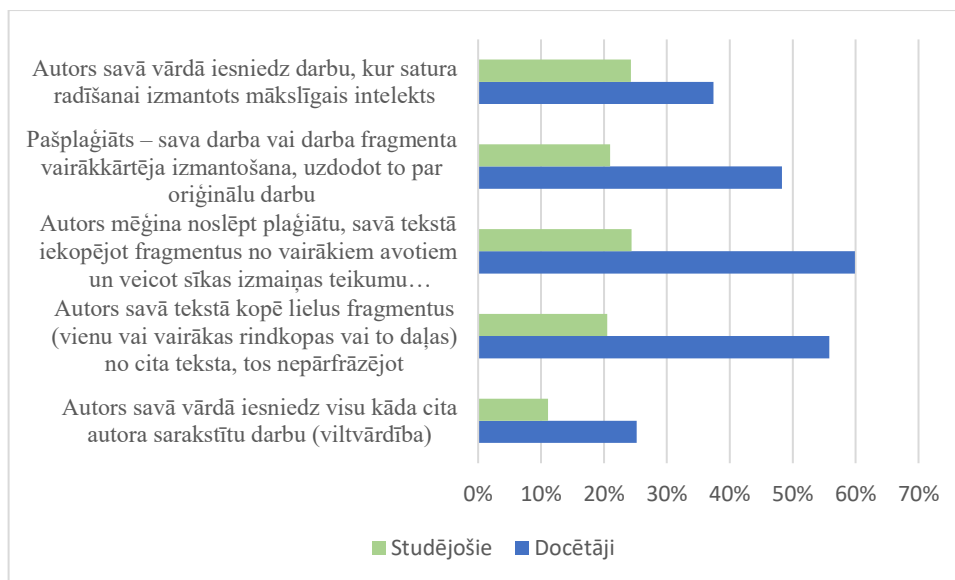
Lai iegūtu ieskatu atšķirībās starp studējošo un docētāju viedokli par negodprātīgas rīcības veidu izplatību LU studējošo vidū, autore salīdzināja studējošo un docētāju sniegtās atbildes uz jautājumiem un novērtējumus apgalvojumos. 3.7. att. uzskatāmi redzams, ka docētāji pilnīgi visus negodprātīgas rīcības veidu variantus norāda kā biežāk izplatītus salīdzinot ar studējošo pašu viedokli.

	Q1_1 Neatļautu palīglīdzekļu izmantošana pārbaudījumos	Q1_2 Norakstīšana no citiem studējošajiem pārbaudījumos	Q1_3 Pārbaudes jautājumu vai pārbaudes uzdevumu neatļauta iegūšana	Q1_4 Pētījuma datu safabricēšana	Q1_5 Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi	Q1_6 Jebkādu materiālu vērtību, mantiska vai citāda labuma piedāvāšana par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu
Mann-Whitney U Asymp. Sig. (2-tailed)	24978,000 ,000**	22279,000 ,000**	25610,500 ,000**	24594,500 ,000**	20424,500 ,000**	28468,000 ,000**

3.8. att. Atšķirības starp studējošo un docētāju atbildēm uz jautājumu “Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi studējošo negodprātīgas rīcības veidi LU?”

Padziļināti salīdzinot sniegtās respondentu atbildes, autore identificēja, ka visos novērtējumos starp studējošo un docētāju grupām atbildēs pastāv statistiski nozīmīga atšķirība (** $p < 0,01$), kas norāda uz to, ka docētāji biežāk nekā studējošie negodprātīgas rīcības veidus uzskata par izplatītiem LU studējošo vidū (skat. 3.8. att.).

Lai noskaidrotu, kurus studējošo pārkāpumu un plaģiāta veidus paši studējošie uzskata par visizplatītākajiem LU, no iegūtajiem rezultātiem katrā atbilžu variantā saskaitīti tie studējošie, kuri apgalvojumu novērtējuši ar variantiem “drīzāk piekrītu” un “pilnībā piekrītu”, rezultātus izsakot procentos.

3.9. att. Studējošo un docētāju viedoklis par plaģiāta veidu izplatību LU studējošo vidū

Kā 3.9. att. redzams, docētāji kā LU izplatītākos studējošo plaģiāta veidus norāda: “autors norāda precīzu atsauci uz avotu, bet nepūlas teksta fragmentu noformēt kā citātu, [...]”, “autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā, iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem [...]” un “Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus [...] no cita teksta, tos nepārfrazējot”. Vienlaikus redzams, ka paši studējošie kā LU izplatītākos studējošo plaģiāta veidus norāda: “Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā, iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem [...]” (25%), “Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts” (24%), Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu (21%). Arī šajā jautājumā par plaģiāta izplatību novērojama līdzīga tendence kā jautājumā par studējošo negodprātīgu rīcību, jo 57% studējošo nevienu no plaģiāta veidiem nav atzīmējuši kā izplatītu, jo neviens no plaģiāta veidiem nav atzīmējuši izvēli “drīzāk piekrītu” vai “pilnībā piekrītu”.

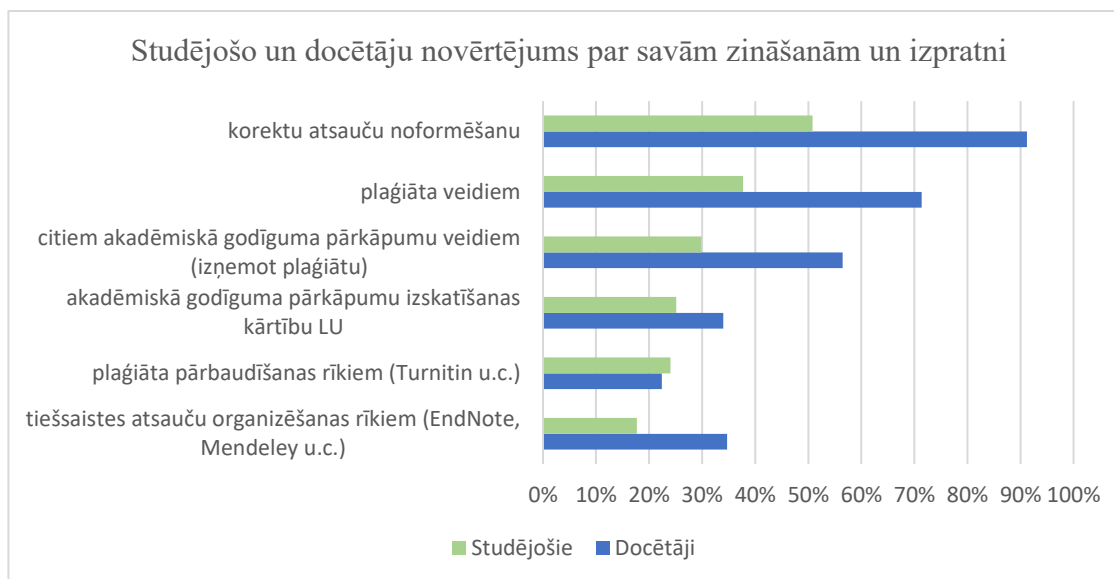
Lai iegūtu ieskatu atšķirībās starp studējošo un docētāju viedokli par plaģiāta veidu izplatību LU studējošo vidū, autore salīdzināja studējošo un docētāju sniegtās atbildes uz jautājumiem un novērtējumus apgalvojumos. 3.9. att. uzskatāmi redzams, ka docētāji pilnīgi visus plaģiāta veidu variantus norāda kā biežāk izplatītus salīdzinot ar studējošo pašu viedokli.

	Q2_1 Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu (viltvārdība)	Q2_2 Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopsas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrazējot	Q2_3 Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem un veicot sīkas izmaiņas teikumu struktūrā	Q2_5 Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu	Q2_6 Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts
Mann-Whitney U Asymp. Sig. (2-tailed)	29717,000 ,000**	26203,000 ,000**	25462,500 ,000**	24187,000 ,000**	21236,000 ,000**

3.10. att. Atšķirības starp studējošo un docētāju atbildēm uz jautājumu “Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi studējošo plaģiātisma veidi LU?”

Padziļināti salīdzinot sniegtās respondentu atbildes, autore identificēja, ka visos novērtējumos starp studējošo un docētāju grupām atbildēs pastāv statistiski nozīmīga atšķirība (** $p < 0,01$), kas norāda uz to, ka docētāji biežāk plaģiāta veidus uzskata par izplatītiem LU studējošo vidū, nekā to norāda paši studējošie (skat. 3.10. att.).

Viens no skaidrojumiem var būt arī šajā pētījumā konstatētās atšķirības studējošo un docētāju novērtējumā par to, cik labi viņi zina un izprot dažādus aspektus, kas saistīti ar akadēmisko godīgumu.

3.11. att. Studējošo un docētāju novērtējums par savām zināšanām un izpratni

Grafikā 3.11. att. uzskatāmi redzams, ka visos apgalvojumos docētāji savas zināšanas un izpratni novērtē labāk nekā studējošie, turklāt 32% studējošie nevienā no apgalvojumiem nenorādīja, ka viņu zināšanas par to būtu “drīzāk labas” vai “labas”.

	Q9_1 korektu atsauču noformēšanu	Q9_2 plaģiāta veidiem	Q9_3 Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par: citiem akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidiem (izņemot plaģiātu)	Q9_4 Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par: akadēmiskā godīguma pārkāpumu izskatīšanas kārtību LU	Q9_6 Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par: plaģiāta pārbaudīšanas rīkiem (Turnitin u.c.)	Q9_7 Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par: tiešsaistes atsauču organizēšanas rīkiem (EndNote, Mendeley u.c.)
Mann-Whitney U	29010,000	32750,000	35566,000	46607,000	48825,000	34511,500
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000**	,000**	,000**	,003**	,031*	,000**

3.12. att. Atšķirības starp studējošo un docētāju atbildēm jautājumā “Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par”

Salīdzinot sniegtās respondentu atbildes, autore identificēja, ka arī šajā jautājumā visos novērtējumos starp studējošo un docētāju grupām atbildēs pastāv statistiski nozīmīga atšķirība

(*p<0,05; **p<0,01), kas norāda uz to, ka docētāji biežāk savas zināšanas un izpratni par akadēmiskā godīguma jautājumiem novērtē kā “drīzāk labas” vai “labas”, salīdzinot ar studējošajiem (skat. 3.12. att.).

Lai noskaidrotu, vai docētāji, kuri pārstāv dažādas zinātņu nozares, akadēmiskā pārkāpumu izplatību LU novērtē atšķirīgi, docētāji tika iedalīti divās grupās: 1) SHM – docētāji, kuri norādījuši, ka pārstāv “sociālās zinātnes” vai “humanitārās un mākslas zinātnes” un 2) DIM – docētāji, kuri norādījuši, ka pārstāv “Dabaszinātnes”, “Inženierzinātnes un tehnoloģijas” vai “Medicīnas un veselības zinātnes”.

	Neatļautu palīg līdzekļu izmantošana pārbaudījumos	Norakstīšana no citiem studējošajiem pārbaudījumos	Pārbaudes jautājumu vai pārbaudes uzdevumu neatļauta iegūšana	Pētījuma datu safabricēšana	Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi	Jebkādu materiālu vērtību, mantiska vai citāda labuma piedāvāšana par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu
Mann-Whitney U	2318,000	2338,500	1871,500	1169,000	1526,000	1302,000
Asymp. Sig. (2-tailed)	,955	,821	,649	,006**	,005**	,022*

3.13. att. Atšķirības starp docētāju atbildēm uz jautājumu: “Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi studējošo negodprātīgas rīcības veidi LU?” saistībā ar pārstāvēto zinātņu nozari

Jautājumā par akadēmiskā godīguma pārkāpumu izplatību LU statistiski būtisku atšķirību (p<0,05) starp docētāju atbildēm grupās SHM un DIM var novērot atbilžu variantos “Q1-4 Pētījuma datu safabricēšana”, “Q1-5 Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi” un “Q1-6 Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi”. No datu padziļinātākas analīzes var secināt, ka tieši docētāji no SHM grupas (“sociālās zinātnes” vai “humanitārās un mākslas zinātnes”) statistiski biežāk norāda šos pārkāpumu veidus kā izplatītus LU (skat. 3.13.att.). Šādu rezultātu autore skaidro ar iespējamu studiju organizācijas formu, kur SHM zinātņu studējošie biežāk ir arī paši atbildīgi par pētījumu datu iegūvi un analīzi, kamēr DIM zinātņu nozarēs datu iegūšana un interpretācija biežāk notiek kontrolētāk un ar lielāku piesardzību, arī ētisku apsvērumu dēļ, piemēram, medicīnā tāpēc individuālas manipulācijas ar datiem ir mazāk iespējamas.

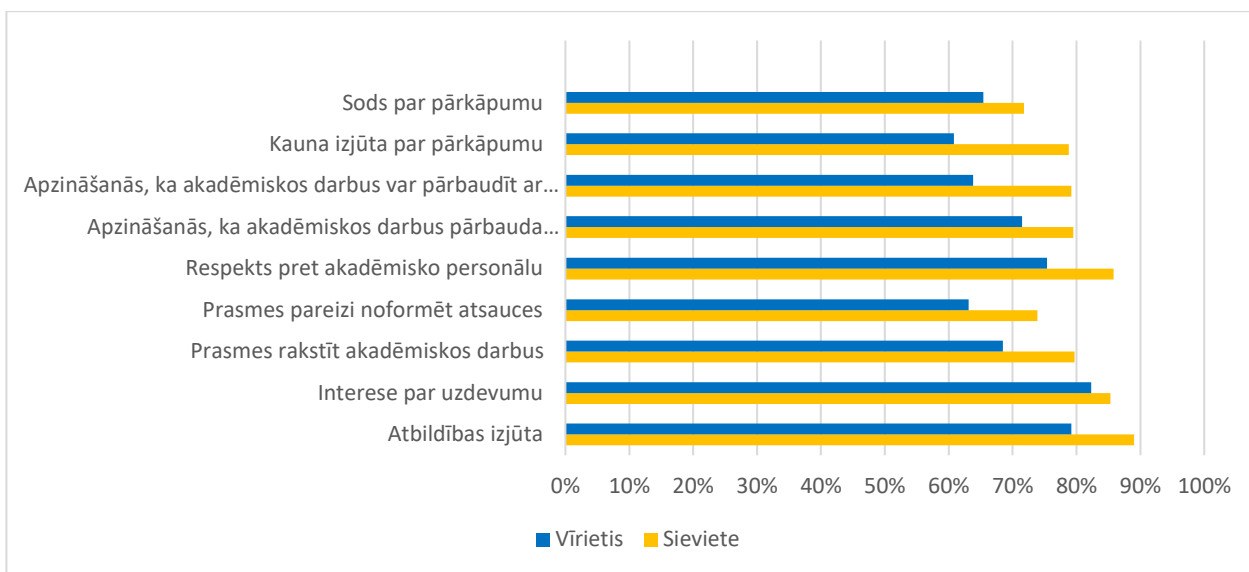
Līdzīgs salīdzinājums tika veikts, lai noskaidrotu, vai docētāji, kuri pārstāv dažādas zinātņu nozares, studējošo plaģiāta izplatību LU novērtē atšķirīgi.

	Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu (viltvārdība)	Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrazējot	Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem un veicot sīkas izmaiņas teikumu struktūrā	Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrazējot	Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu	Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts
Mann-Whitney U Asymp. Sig. (2-tailed)	1459,500 ,001**	2226,500 ,173	2410,500 ,958	2227,000 ,538	1948,000 ,346	1098,000 ,247

3.14. att. Atšķirības starp docētāju atbildēm uz jautājumu: “Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi studējošo plaģiātisma veidi LU?” saistībā ar pārstāvēto zinātņu nozari

Jautājumā par plaģiāta veidu izplatību LU statistiski būtisku atšķirību ($p < 0,01$) starp docētāju atbildēm grupās SHM un DIM var novērot atbilžu variantā “Q2-1 Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu (viltvārdība)”. No datu padziļinātākas analīzes var secināt, ka tieši docētāji no SHM grupas (“sociālās zinātnes” vai “humanitārās un mākslas zinātnes”) statistiski biežāk norāda šos pārkāpumu veidus kā izplatītus LU (skat. 3.14. att.). Iespējams to var skaidrot arī ar to, ka šajās zinātņu nozarēs biežāk ir tādi pārbaudījumi, kas ietver tekstu radīšanu un tekstu autorību ir iespējams arī vieglāk identificēt.

Lai noskaidrotu studējošo viedokli ne tikai negodprātīgas rīcības un plaģiāta izplatību LU, bet arī apzinātu viedokli par faktoriem, kas studējošos mudina būt akadēmiski godīgiem, anketā tika iekļauts jautājums ar vairākiem atbilžu variantiem un lūgumu studentiem katru no variantiem novērtēt.

3.15. att. Sieviešu un vīriešu atbildes studējošo respondentu grupā jautājumā “Kas Jūs motivē veikt studiju darbus akadēmiski godīgi?”

Lai gan 4% sieviešu un 6% vīriešu respondentu nevienam no atbilžu variantiem neizvēlējās variantu “drīzāk piekrītu” vai “pilnībā piekrītu”, tomēr 3.15. att. redzams, ka lielākā daļa studējošo visus šos faktoros vērtē kā motivējošus rīkoties akadēmiski godīgi un kā nozīmīgāko vērtē atbilžu variantu “atbildības izjūta”. Tas ir vērtējams pozitīvi, jo potenciāli norāda uz studējošo atbildīgu attieksmi pret savām studijām un karjeras izvēli.

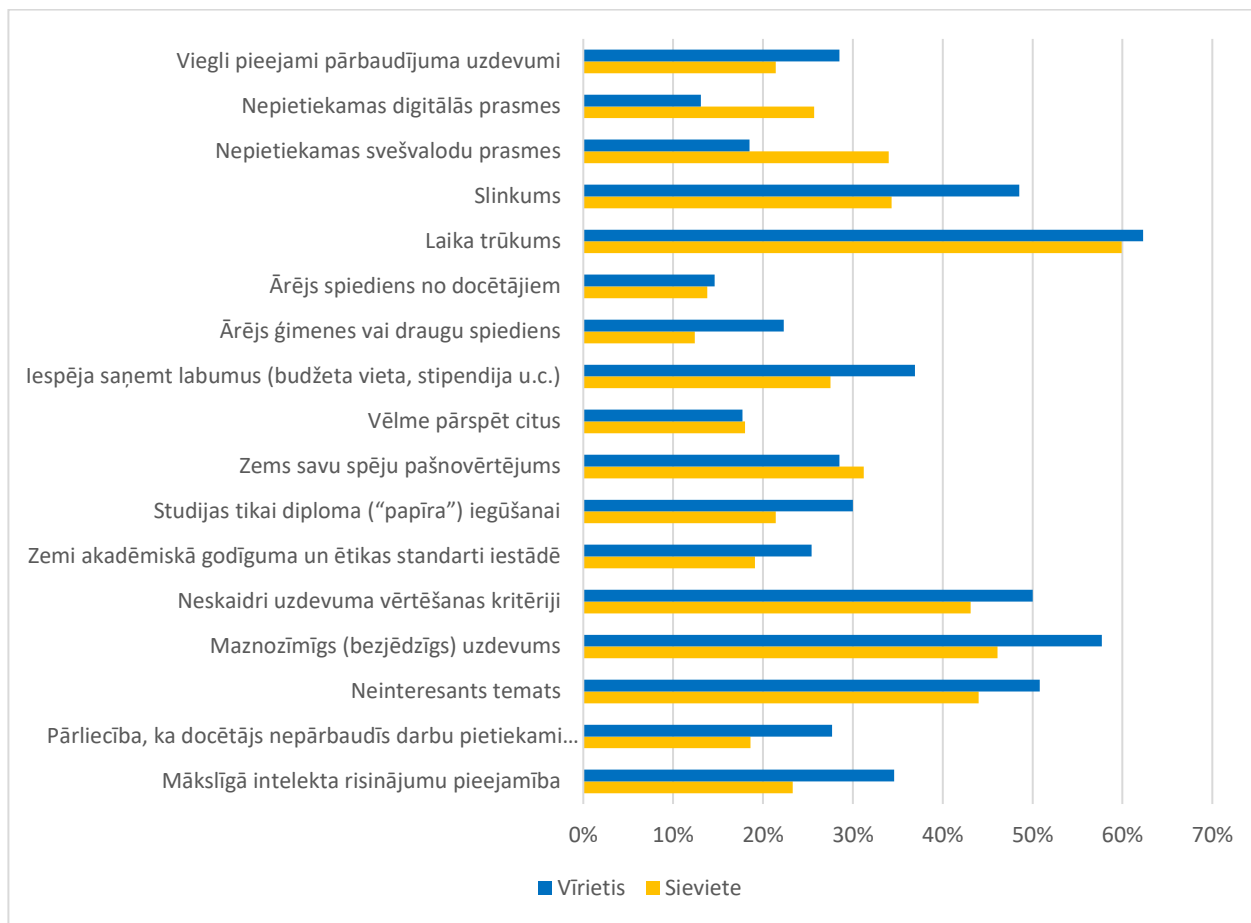
Pētījuma ietvaros autore identificēja, ka vairākos no šiem motivējošajiem faktoriem studējošo respondentu grupā starp sieviešu un vīriešu sniegtajām atbildēm pastāv statistiski būtiskas atšķirības, attiecīgie faktori norādīti 3.16. att. (* p<0,05 ; **p<0,01).

	Q7s_1 Atbildības izjūta	Q7s_5 Respekts pret akadēmisko personālu	Q7s_7 Apzināšanās, ka akadēmiskos darbus var pārbaudīt ar datorizētām sistēmām	Q7s_8 Kauna izjūta par pārkāpumu	Q7s_9 Sods par pārkāpumu	Q7s_10 Riski reputācijai
Mann-Whitney U	30990,500	31944,000	30503,000	29996,000	32892,500	30049,500
Asymp. Sig. (2-tailed)	,001**	,007**	,001**	,000**	,030*	,000**

3.16. att. Atšķirību salīdzinājums starp sieviešu un vīriešu sniegtajām atbildēm studējošo respondentu grupā jautājumā: “Kas Jūs motivē veikt studiju darbus akadēmiski godīgi?”

Studējošo respondentu grupā vīrieši šos faktoros norādīja kā mazāk motivējošus nekā sievietes: “atbildības izjūta”, “respekts pret akadēmisko personālu”, “apzināšanās, ka akadēmiskos darbus var pārbaudīt ar datorizētām sistēmām”, “kauna izjūta par pārkāpumu”, “sods par pārkāpumu” un “riski reputācijai”.

Papildinoši autore vēlējas noskaidrot studējošo viedokli arī par tiem faktoriem, kas studējošos motivē pārkāpt akadēmisko godīgumu, tāpēc aptaujā tika iekļauts jautājums ar vairākiem atbilžu variantiem un lūgumu studentiem katru no variantiem novērtēt.

3.17. att. Sieviešu un vīriešu atbildes studējošo respondentu grupā jautājumā: “Kādi faktori Jums veicina vēlmi krāpties?”

Kā vizuāli atspoguļots 3.17. att. starp iemesliem, kas studējošos mudina pārkāpt akadēmisko godīgumu, studējošie kā būtiskākos norādījuši šos: “laika trūkums”, “neinteresants temats” un “neskaidri uzdevuma vērtēšanas kritēriji”. Būtiski vērst uzmanību, ka pirmie divi ir saistīti ar individuāliem aspektiem – spēju plānot savu laiku un noteikt prioritātes vai ieinteresētību izvēlētajā jomā, tikmēr trešais iemesls ir tāds, ko ir iespējams identificēt arī veicot iekšējās kvalitātes

novērtēšanas procedūras studiju programmā, attiecīgi pilnveidojot studiju kursa aprakstu un vērtēšanas metodes tā, lai tās studējošajiem būtu saprotamākas.

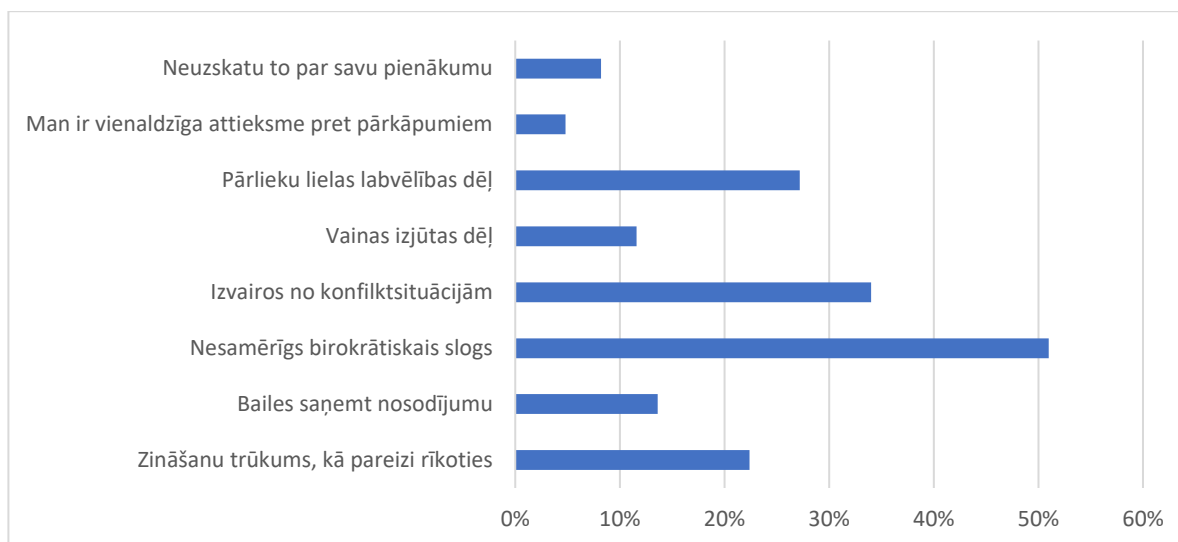
Padziļināti pētīt atšķirības starp sievietēm un vīriešiem studējošo respondentu grupā, var secināt, ka dažos atbilžu variantos pastāv statistiski būtiskas atšķirības starp dzimumu grupām (* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$), attiecīgie faktori norādīti 3.18. att.

	Q8s_7 Nepietiekamas svešvalodu prasmes	Q8s_8 Nepietiekamas digitālās prasmes	Q8s_12 Neinteresants temats	Q8s_13 Maznozīmīgs (bezzēdzīgs) uzdevums
Mann-Whitney U Asymp. Sig. (2-tailed)	31358,000 ,004**	32255,500 ,014*	32848,000 ,035*	32728,000 ,030*

3.18. att. Atšķirību salīdzinājums starp sieviešu un vīriešu sniegtajām atbildēm studējošo respondentu grupā jautājumā “Kādi faktori Jums veicina vēlmi krāpties?”

Studējošo respondentu grupā vīrieši biežāk nekā sievietes kā motivējošus faktoros norāda šos: “neinteresants temats” un “maznozīmīgs (bezzēdzīgs) uzdevums”, savukārt sievietes salīdzinot ar vīriešiem kā motivējošus biežāk norāda šos faktoros: “nepietiekamas svešvalodu prasmes” un “nepietiekamas digitālās prasmes”. Iespējams to var skaidrot ar priekšstatiem par dzimumatšķirībām un fenomenu, ka sievietes biežāk tiek asociētas ar atbildīgāku attieksmi un tieksmi uz izcilību, kā arī apsvērumu, ka sievietes savu zināšanu novērtējumā ir paškritiskākas. Uz atbildību, kā biežāk motivējošo apsvērumu tieši sieviešu vidū norāda viņu sniegtā atbilde (skat. 3.15. att.)

Aptaujas anketā docētājiem autore aktualizēja jautājumu par faktoriem, kas docētājus mudina nepievērst vērību un ignorēt studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpumus. Lai noskaidrotu kuri no faktoriem docētājiem šķiet būtiskāki, katram no faktoriem tika summētas respondentu atbildes “drīzāk piekrītu” un “pilnībā piekrītu”, rezultātus izsakot procentos.

3.19. att. Docētāju atbildes jautājumā “Mēdzu ignorēt studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpumus šādu iemeslu dēļ”

Kā redzams 3.19. att., kā visnozīmīgāko iemeslu, kas kavē docētājus uzsākt iespējama studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpuma izskatīšanu, docētāji saskata nesamērīgu birokrātisko slogu, to kā būtisku atzīmējuši 51% docētāju. Augstākajā izglītībā docētāji ir savas nozares eksperti, pētnieki, arī darba devēju pārstāvji kā piesaistīti nozares speciālisti, un šis var skaidrot to, ka docētājiem trūkst zināšanu un prasmju par juridiski pareizu normatīvo aktu pielietošanu, ja viņiem nav šādas pieredzes. Kā vēl vienu būtisku un ar augstākās izglītības iestādes iekšējās kvalitātes pārvaldības jautājumu saistītu iemeslu var norādīt docētāju zināšanu trūkumu, kā pareizi rīkoties, ko norādījuši 22% docētāju. Docētāju vēlmi izvairīties no konfliktsituācijām un pārlieku lielu labvēlību, autore vairāk saista ar indivīda personiskām attieksmēm.

NOBEIGUMS UN SECINĀJUMI

Ir būtiski, ka studiju procesā un studiju noslēguma darbu izstrādē tiek ievēroti akadēmiskā godīguma principi, jo tas ir kā priekšnoteikums izglītību apliecinoša diploma iegūšanai un secīgi dod tiesības veikt profesionālos pienākumus augstākā līmenī.

Empīriskajā pētījumā atklāts, ka kopumā pastāv būtiskas un statistiski nozīmīgas atšķirības starp docētāju un studējošo novērtējumu, gan par negodprātīgas rīcības veidu izplatību, gan plaģiāta veidu izplatību LU studējošo vidū, kur izteikti novērojama tendence, ka docētāji šos akadēmiskā godīguma pārkāpumus saredz kā izplatītākus, nekā to novērtē paši studējošie. Šo novērojumu papildina un iespējams palīdz izskaidrot arī pētījumā konstatētās atšķirības, ka docētāji savas zināšanas un izpratni kopumā novērtē labāk, savukārt studējošie norāda, ka viņu zināšanas nav tik labas un būtiska daļa studentu nevienā no piedāvātajiem variantiem savas zināšanas un izpratni nenovērtēja kā labas. Šos rezultātus skatot savstarpēji, var izdarīt minējumu, ka iespējams docētāji akadēmiskā godīguma pārkāpumus novērtē kā izplatītākus tāpēc, ka viņu zināšanas un izpratne par pārkāpumiem ir labāka un viņi tos biežāk pamana un identificē kā pārkāpumus, kamēr studējošie zināšanu un izpratnes trūkums dēļ var neapzināties pārkāpuma faktu.

Priekš akadēmiskā godīguma pārvaldības pilnveides dažādos līmeņos var ņemt vērā studējošo sniegtās atbildes, kas norāda uz vairākiem faktoriem, kas motivē viņus rīkoties akadēmiski godīgi, piemēram, uzsverot studējošo atbildību. Tā pat būtiski pievērst īpašu uzmanību tiem faktoriem, ko studējošie norāda kā potenciālos riskus un stimulus rīkoties akadēmiski negodīgi, piemēram, laika trūkumu, neinteresētību tematā un neskaidrus uzdevuma vērtēšanas kritērijus, tādējāti meklējot iespējas un risinājumus, kā šos kritiskos faktoros mazināt.

Pētījumā arī atklāts, ka docētāji kā būtiskāko ierobežojumu akadēmiskā godīguma pārkāpumu risināšanā saredz nesamērīgi lielu birokrātisko slogu. To ir būtiski ņemt vērā, lai iestādes varētu pēc iespējas pilnveidot un efektīvizēt iekšējos pārvaldības procesus, kā arī iespējams paredzēt atbalsta personas, lai mazinātu birokrātisko slogu un veicinātu docētāju aktīvu rīcību akadēmiskā godīguma pārkāpumu gadījumos.

Arī no teorētiskā pārskata un pētījumos gūtajām atziņām var izdarīt varākus līdzīgus secinājumus, ka izaicinājumus akadēmiski godīgas studiju vides veidošanai rada vienotas pieejas trūkums, pastāvīgi mainīgais studējošo un docētāju sastāvs, izpratnes, zināšanu un prasmju trūkums, dažādas vērtības un attieksmes pret akadēmisko godīgumu u.c. apstākļi.

Dažādi kvalitātes nodrošināšanas mehānismi augstākajā izglītībā tiek nepārtraukti papildināti un pilnveidoti gan izglītības iestāžu iekšējā vidē, gan ārējā vidē, kas kontrolē, pārrauga un vērtē izglītības iestādes. Izglītības iestādēm būtiski ņemt vērā, ka akadēmiskā godīguma formāla regulējuma ieviešana var ne tikai nesniegt gaidīto rezultātu, tāpēc būtiski ir veicināt akadēmiskā godīguma un ētikas kultūras veidošanos iestādē. Būtiska ir akadēmiskās rakstības prasmju un atsauču korektas noformēšanas apguve, paredzot, ka šo prasmju attīstīšana tiek sistemātiski īstenota integrēti viscaur studiju procesā un studijuursos nevis tikai kā epizodiska aktivitāte.

Papildus izglītojošām aktivitātēm būtiski ir nodrošināt augstākās izglītības iestāžu saimes locekļu akadēmiski godīgu un ētisku attieksmju veidošanos un izpratnes veicināšanu, lai nodrošinātu vienotu pieeju visu iesaistīto pušu izpratnē par akadēmiskā godīguma uzstādījumiem, praktisko īstenošanu, kā arī vienoties par konsekventu rīcību pārkāpumu gadījumos. Vienotas izpratnes iegūšana par akadēmiskā godīguma uzstādījumiem ir būtiska, lai veicinātu akadēmiskā godīguma kultūras iedzīvināšanu iestādē.

Autore nesaskata iespēju rast vienu risinājumu, ar kura palīdzību varētu atrisināt visas akadēmiskā godīguma pārkāpumu situācijas Latvijā, jo situācija ir skatāma un risināma sistemātiskā pieejā. Apkopojot empīriskajā pētījumā un literatūras analīzē iegūtās atklāsmes, autore izvirza šādus iespējamus risinājumus akadēmiskā godīguma veicināšanai un efektīvākai plaģiāta risku samazināšanai studiju noslēgumu darbos:

- būtiska ir kopienas visu dalībnieku – studējošo, akadēmiskā personāla, pētnieku u.c. informēšana par akadēmiskā godīguma un ētikas principiem un šo principu iedzīvināšana akadēmiskajā vidē tā, lai kopienas dalībniekiem tie būtu izprotami;
- lai mazinātu tīšu akadēmiskā godīguma pārkāpumu riskus, nozīmīgi ir īstenot mācības ar mērķi izglītēt akadēmiskās vides dalībniekus par akadēmiskā godīguma un ētikas principiem, to piemērošanu akadēmiskajā vidē, t.sk. norādot uz riskiem par akadēmiskā godīguma principu neievērošanu, nepieciešams izglītēt dalībniekus par jēdzieniem, to izpratni, pārkāpumu veidiem un arī būtiski – par veidu, kā rīkoties godīgi;
- lai studējošajiem palīdzētu apgūt un attīstīt akadēmiskās rakstības prasmes un akadēmiskā godīguma principu korektu ievērošanu, nepieciešams visos studiju gados praktizēt akadēmiskā godīguma pārbaudi studējošo akadēmiskajos darbos, sniedzot kvalitatīvu atgriezenisko saiti par nepieciešamajiem uzlabojumiem;
- katrā augstākās izglītības iestādē izstrādāt un ieviest mērķtiecīgu metodisko pieeju, vadlīnijas un atbalstu docētājiem studiju noslēguma darbu vadīšanā;

- izsvērt iespēju mainīt studiju noslēguma darbu prasības, samazinot apjomu un palielinot darba kvalitātes prasības;
- noteikt kā obligātu datorizētu rīku izmantošanu studiju noslēguma darbu satura oriģinalitātes pārbaudei visās izglītības iestādēs, iespējams nākotnē paredzot to kā vienotu pakalpojumu augstākās izglītības iestādēm Latvijā, lai nodrošināru visu augstākās izglītības iestāžu studējošo noslēgumu darbu parbaudi vienotā sistēmā;
- noteikt prasību visu studiju noslēguma darbu uzglabāšanai vienotā digitālā repozitorijā bez iespējas tos dzēst, lai saglabātu visu radīto intelektuālo īpašumu un šo resursu kopumu būtu iespēja izmantot satura oriģinalitātes salīdzināšanai pret iesniegtajiem darbiem katru gadu;

Turpmākai pētījumu ievirzei būtu vērtīgi padziļināti skatīties uz docētāju un studējošo zināšanām un prasmēm akadēmiskā godīguma kontekstā attīstību un mainību laikā, kā arī padziļināti pētīt dažādus faktoros, kas papildus var veicināt akadēmiskā godīguma ievērošanu akadēmiskajā vidē.

BIBLIOGRĀFIJA

Zinātnieskie raksti:

1. Anohina-Naumeca, Birzniece, & Odiņeca. (2020). Students' awareness of the academic integrity policy at a Latvian university. *International Journal for Educational Integrity*, 16, 1-17.
2. Ābula M. (2017). Plagiāts akadēmiskajā vidē. *Akadēmiskā Dzīve* 53/2016/2017
3. Balbuena, S. E., & Lamela, R. A. (2015). Prevalence, Motives, and Views of Academic Dishonesty in Higher Education. *Online Submission*, 3(2), 69-75.
4. Baždarić K. (2012) Plagiarism detection - quality management tool for all scientific journals. *Croatian Medical Journal*, 1-3, 53(1)
5. Choo, T. E., & Paull, M. (2013). Reducing the prevalence of plagiarism: A model for staff, students and universities. *Issues in Educational Research*, 23(2), 283-298.
6. Foltýnek, T., Dlabolová, D., Anohina-Naumeca, A., Razi, S., Kravjar, J., Kamzola, L., Guerrero-Dib, J., Çelik, Ö. & Weber-Wulff, D. (2020). Testing of support tools for plagiarism detection. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17, 1-31.
7. Foltýnek, T., Bjelobaba, S., Glendinning, I., Khan, Z. R., Santos, R., Pavletic, P., & Kravjar, J. (2023). ENAI Recommendations on the ethical use of Artificial Intelligence in Education. *International Journal for Educational Integrity*, 19(1), 1-4.
8. Gottardello, D., & Karabag, S. F. (2022). Ideal and actual roles of university professors in academic integrity management: a comparative study. *Studies in Higher Education*, 47(3), 526-544.
9. Gullifer, J., & Tyson, G. A. (2010). Exploring university students' perceptions of plagiarism: A focus group study. *Studies in Higher Education*, 35(4), 463-481.
10. Gullifer, J. M., & Tyson, G. A. (2014). Who has read the policy on plagiarism? Unpacking students' understanding of plagiarism. *Studies in Higher Education*, 39(7), 1202-1218.
11. Hard, S. F., Conway, J. M., & Moran, A. C. (2006). Faculty and college student beliefs about the frequency of student academic misconduct. *The Journal of Higher Education*, 77(6), 1058-1080.

12. Hudd, S. S., Apgar, C., Bronson, E. F., & Lee, R. G. (2009). Creating a campus culture of integrity: Comparing the perspectives of full-and part-time faculty. *The Journal of Higher Education*, 80(2), 146-177.
13. Kamzola, L., & Anohina-Naumeca, A. (2020). Comparing Text-Matching Software Systems Using the Document Set in the Latvian Language. *Journal of Academic Ethics*, 18(2), 129-141.
14. Macfarlane, B., Zhang, J. & Pun, A. (2014) Academic integrity: a review of the literature. *Studies in Higher Education* 39(2), 339-358,
15. Mayer, D. M., Kuenzi, M., Greenbaum, R., Bardes, M., & Salvador, R. (2009). How low does ethical leadership flow? Test of a trickle-down model. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 108, 1–13
16. McCabe, D. L. (2005). It takes a village: Academic dishonesty and educational opportunity. *Liberal Education*, 91(3/4), 26–32.
17. McGowan, U. 2005. Plagiarism detection and prevention: Are we putting the cart before the horse? In *Higher Education Research and Development Society of Australasia (HERDSA) conference: Higher education in a changing world*. Sydney: HERDSA.
18. Myyry L., Juujärvi S. & Pessa K. (2013). Change in values and moral reasoning during higher education. *European Journal of Developmental Psychology*, 10(2), 269–284.
19. Negoită, A. G. & Negoită, S. E. (2022). Plagiarism in the University Environment. *Euromentor Journal*, 13 (4), 19-30.
20. Oprisan, E., & Vartic, V. (2018). Current Trends in the Use of Information and Documentation Sources by Students. *eLearning & Software for Education*, 4. 413-418
21. Power, L. G. (2009). University students' perceptions of plagiarism. *The Journal of Higher Education*, 80(6), 643-662.
22. Puiu, S., & Ogarca, R. F. (2015). Ethics management in higher education system of Romania. *Procedia Economics and Finance*, 23, 599-603.
23. Reedy, A. K., Wurm, P. A., Janssen, A., & Lockley, A. (2021). A community of practice approach to enhancing academic integrity policy translation: a case study. *International Journal for Educational Integrity*, 17(1), 12.
24. Resurreccion, P. F. (2012). The impact of faculty, peers and integrity culture in the academe on academic misconduct among Filipino students: An empirical study based on social cognitive

- theory. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 2(12), 33-50
25. Sarlauskienė, L., & Stabingis, L. (2014). Understanding of Plagiarism by the Students in HEIs of Lithuania. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 110, 638-646.
 26. Sutherland-Smith, W. (2014). Legality, quality assurance and learning: competing discourses of plagiarism management in higher education. *Journal of Higher Education Policy and Management*, 36(1), 29–42. <https://doi.org/10.1080/1360080X.2013.844666>
 27. Sutherland-Smith, W., & Carr, R. (2005). Turnitin. com: Teachers' Perspectives of Anti-Plagiarism Software in Raising Issues of Educational Integrity. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 2(3), 10.
 28. Thacker, E. J., & McKenzie, A. (2022). Using quality assurance frameworks to support an institutional culture of academic integrity at Canadian universities. In *Academic integrity in Canada: An enduring and essential challenge* (pp. 519-534). Cham: Springer International Publishing.
 29. Vartic, V., & Oprisan, E. (2019). Knowledge and Use of Plagiarism Detection Programs in Academic Work by Students. *eLearning & Software for Education*, 2. 300-305
 30. Verboncu, I., & Todorut, A. V. (2012). The Organizational Culture and the Model of Academic Ethics. *Quality-Access to Success*, 13(127).
 31. Warter I. & Warter L. (2019). European Values and Higher Education. Ethical Challenges. *Scientific Annals of “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi (New Series) POLITICAL SCIENCE*, 14(1).
 32. Weber-Wulff, D., Anohina-Naumeca, A., Bjelobaba, S., Foltýnek, T., Guerrero-Dib, J., Popoola, O., Šigut, P., Waddington, L. (2023). Testing of Detection Tools for AI-Generated Text. *International Journal for Educational Integrity*, 19 (26), 39 p. <https://doi.org/10.1007/s40979-023-00146-z>
 33. West, R., & Michie, S. (2020). A brief introduction to the COM-B Model of behaviour and the PRIME Theory of motivation. *Qeios*.
 34. West, R., & Michie, S. (2023). Why are there different versions of the COM-B model diagram? *Qeios*.
 35. Zhang, Y., Chu, S. K. W., Liu, Y., & Lu, X. (2023). Effects of a hybrid training for plagiarism prevention module on plagiarism-free academic writing in higher education. *Educational Technology & Society*, 26(2), 1-18.

Citi avoti:

1. Augstākās izglītības kvalitātes aģentūra (AIKA).
<https://eplatforma.aika.lv/index.php?r=site%2Fsection&name=statistics>
Skatīts: 13.06.2023.
2. Augstākās izglītības padome. (2023). Augstākās izglītības padomes paziņojums par mākslīgā intelekta rīku izmantošanu augstākajā izglītībā un pētniecībā
<https://juristavards.lv/zinas/283101-augstakas-izglitibas-padomes-pazinojums-par-maksliga-intelekta-riku-izmantosanu-augstakaja-izglitiba/> Skatīts: 18.04.2023.
3. Augstskolu likums. <https://likumi.lv/ta/id/37967-augstskolu-likums> Skatīts: 13.06.2023.
4. BEZ Tabu, TV3. (2022) "Bakalaura darbs ir aptuveni 1000 eiro!"; internetā plaukst un zēl akadēmisko darbu pirkšanas un pārdošanas bizness.
<https://beztabu.tv3.lv/interesanti/bakalaura-darbs-ir-aptuveni-1000-eiro-interneta-vide-plaukst-un-zel-akademisko-darbu-pardosanas-bizness/> Skatīts: 12.06.2023.
5. Eiropas Akadēmiskā godīguma tīkls (ENAI) (2020) Akadēmiskā godīguma terminu vārdnīca. https://ebooks.rtu.lv/wp-content/uploads/sites/32/2020/02/9789934224324_Akademiska-godiguma-terminu-vardnica_visparejas-vadlinijas_PDF-1.pdf Skatīts: 16.04.2023.
6. Eiropas universitāšu asociācija. (2023) POSITION: Artificial intelligence tools and their responsible use in higher education learning and teaching.
https://eua.eu/downloads/publications/position_ai%20in%20it.pdf Skatīts 18.04.2023.
7. Latvijas radio 1, LSM. (2022). "Uzrakstiet man bakalauru": Strīds par plaģiātismu var aizvest līdz pat tiesai. <https://lr1.lsm.lv/lv/raksts/labriit/uzrakstiet-man-bakalauru-strids-par-plagiatismu-var-aizvest-lidz-a156540/> Skatīts: 12.06.2023.
8. Latvijas Universitāte. (2011) Nolikums par noslēguma pārbaudījumiem Latvijas Universitātē
https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/LU.LV/www.lu.lv/Dokumenti/Dokumenti_LV/3._STUDIJU_UN_ZINATNES_PROCESU_REGLAMENTEJOSIE_DOKUMENTI/SL_1_83_Nolikums_par_nosleguma_parbaudijumiem.pdf Skatīts: 8.06.2023.
9. Standarti un vadlīnijas kvalitātes nodrošināšanai Eiropas Augstākās izglītības telpā (ESG). (2015) Brisele, Beļģija https://aic.lv/portal/content/files/AIC%20ESG2015%20int-1_2.pdf
Skatīts: 14.04.2023.

10. Tauginienė L, Gaižauskaitė I, Glendinning I, Kravjar J, Ojstersek M, Robeiro L, Odineca T, Marino F, Cosentino M, Sivasubramaniam S, Folynek T (2018) Glossary for academic integrity. ENAI report (revised version), https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2023/02/EN-Glossary_revised_final_24.02.23.pdf
11. Turnitin (2016). Turnitin White Paper The Plagiarism Spectrum: Instructor Insights into the 10 Types of Plagiarism. <https://www.turnitin.com/static/plagiarism-spectrum/>
Skatīts: 21.03.2024.

PIELIKUMI

Anketa par akadēmisko godīgumu (docētājiem)

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi studējošo negodprātīgas rīcības veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Neatļautu palīglīdzekļu izmantošana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Norakstīšana no citiem studējošajiem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pārbaudes jautājumu vai uzdevumu neatļauta iegūšana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pētījuma datu safabricēšana (piemēram, students izpilda anketas neesošu respondentu vietā vai izdomā nenotikušu eksperimentu datus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija (piemēram, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Jebkādu materiālu vērtību, mantiska vai citāda labuma piedāvāšana par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu studējošā vai citas personas akadēmiskajās interesēs	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi **studējošo** plaģiātisma veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu (viltvārdība)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrāzējot	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem un veicot sīkas izmaiņas teikumu struktūrā, lai šie dažādie fragmenti saderētu kopā, taču pārsvarā autentiskā teksta formulējumi tiek saglabāti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors norāda precīzu atsauci uz avotu, bet nepūlas teksta fragmentu noformēt kā citātu, ja šis fragments ir kopēts vai pārfrāzēts ļoti tuvu tekstam, radot nepareizu priekšstatu un pretendējot uz informācijas oriģinālu pasniegšanu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kādas, Jūsaprāt, ir aktuālākās akadēmiskā godīguma problēmas LU **studējošo** rīcībā un kādas izmaiņas būtu nepieciešamas, lai šīs problēmas novērstu?

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi **akadēmiskā personāla** negodprātīgas rīcības veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Rīcība, kas pieļauj studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpumu veikšanu (piemēram, neatļautu palīglīdzekļu izmantošanu, norakstīšanu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Informācijas ignorēšana, kas saņemta par iespējamu akadēmiskā godīguma pārkāpumu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Interesu konflikta pieļaušana	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Konfidencialitātes neievērošana (studiju darbu vērtēšanā, pārbaudījumu veidošanā, pārkāpumu izskatīšanā u.c.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Studējošo vai kolēģu materiālu (pētījumu rezultātu, studiju darbu, studiju kursu u.c.) izmantošana bez autora atļaujas vai korektas atsauces	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pētījuma datu safabricēšana (piemēram, pētnieks izpilda anketas neesošu respondentu vietā vai izdomā nenotikušu eksperimentu datus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija (piemēram, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi plaģiātisma veidi **akadēmiskā personāla** rīcībā LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu(viltvārdība)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrāzējot	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem un veicot sīkas izmaiņas teikumu struktūrā, lai šie dažādie fragmenti saderētu kopā, taču pārsvarā autentiskā teksta formulējumi tiek saglabāti	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors norāda precīzu atsauci uz avotu, bet nepūlas teksta fragmentu noformēt kā citātu, ja šis fragments ir kopēts vai pārfrāzēts ļoti tuvu tekstam, radot nepareizu priekšstatu un pretendējot uz informācijas oriģinālu pasniegšanu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Kādas, Jūsaprāt, ir aktuālākās akadēmiskā godīguma problēmas LU **akadēmiskā personāla** rīcībā un kādas izmaiņas būtu nepieciešamas, lai šīs problēmas novērstu?

Lūdzu novērtējiet apgalvojumus

	pilnībā nepiekrītu	drīzāk nepiekrītu	drīzāk piekrītu	pilnībā piekrītu	nevaru atbildēt
Plaģiāta pārbaudes rīku izmantošana atvieglo pārkāpumu konstatēšanu	☐	☐	☐	☐	☐
Zinu, kā rīkoties, ja konstatēju pārkāpumu studējošo akadēmiskajā darbā vai rīcībā	☐	☐	☐	☐	☐
Zinu, kā rīkoties, ja konstatēju pārkāpumu kolēģu darbā vai rīcībā	☐	☐	☐	☐	☐
Zinu, kādas ir sekas un sodi, ja konstatēts pārkāpums akadēmiskā personāla rīcībā	☐	☐	☐	☐	☐

Mēdzu ignorēt studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpumus šādu iemeslu dēļ:

	pilnībā nepiekrītu	drīzāk nepiekrītu	drīzāk piekrītu	pilnībā piekrītu	nevaru atbildēt
Laika trūkums pilnvērtīgi pārbaudīt darbus	☐	☐	☐	☐	☐
Zināšanu trūkums, kā pareizi rīkoties	☐	☐	☐	☐	☐
Bailes saņemt nosodījumu	☐	☐	☐	☐	☐
Nesamērīgs birokrātiskais slogs	☐	☐	☐	☐	☐
Izvairos no konfliktu situācijām	☐	☐	☐	☐	☐
Vainas izjūtas dēļ	☐	☐	☐	☐	☐
Pārlietu lielas labvēlības dēļ	☐	☐	☐	☐	☐
Man ir vienaldzīga attieksme pret pārkāpumiem	☐	☐	☐	☐	☐
Neuzskatu to par savu pienākumu	☐	☐	☐	☐	☐

Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par:

1 – vājas; 2 – drīzāk vājas; 3 – viduvējas; 4 – drīzāk labas; 5 – labas

	1	2	3	4	5	N
korektu atsauču noformēšanu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
plaģiāta veidiem	☐	☐	☐	☐	☐	☐
citiem akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidiem (izņemot plaģiātismu)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
akadēmiskā godīguma pārkāpumu izskatīšanas kārtību LU	☐	☐	☐	☐	☐	☐
plaģiāta pārbaudīšanas rīkiem (Turnitin u.c.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
atsauču organizēšanas rīkiem (EndNote, Zotero, Mendeley u.c.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Cik labi pārzināt šos LU normatīvos dokumentus?

	Nezinu šādu dokumentu	Zinu šo dokumentu,	Zinu šo dokumentu un virspusēji	Zinu šo dokumentu un labi
--	-----------------------	--------------------	---------------------------------	---------------------------

		bet nezinu tā saturu	zinu tā saturu	pārzinu tā saturu
Noteikumi par akadēmisko godīgumu Latvijas Universitātē	☐	☐	☐	☐
Latvijas Universitātes Akadēmiskās ētikas kodekss	☐	☐	☐	☐

Kas Jums ir galvenie izaicinājumi akadēmiskā godīguma pārbaudīšanai studiju un noslēguma darbos?

Kas Jums ir nepieciešams, lai pilnvērtīgi nodrošinātu akadēmiskā godīguma ievērošanu un pārbaudīšanu studiju un noslēguma darbos?

Kādas aktivitātes tiek veiktas **jūsu struktūrvienībā**, lai mazinātu akadēmiskā godīguma pārkāpumu risku?

Kādas aktivitātes tiek veiktas **Latvijas Universitātē centralizēti**, lai mazinātu akadēmiskā godīguma pārkāpumu risku?

Kādas metodes un rīkus Jūs izmantojat plaģiāta un pārkāpumu konstatēšanai studiju un noslēguma darbos?

Lūdzu novērtēties apgalvojumus	pilnībā nepiekrītu	drīzāk nepiekrītu	drīzāk piekrītu	pilnībā piekrītu	nevaru atbildēt
LU normatīvie akti par akadēmisko godīgumu ir viegli saprotami un pielietojami	☐	☐	☐	☐	☐
LU paredzētais sods un rīcība ir atbilstoši pārkāpumu gadījumos	☐	☐	☐	☐	☐
LU normatīvā vide nodrošina soda neizbēgamību	☐	☐	☐	☐	☐

Atzīmējiet mācību saturu par akadēmisko godīgumu, kas ir aktuāls un nepieciešams Jums!

- Akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidi, definīcijas, skaidrojums
- Akadēmiskā godīguma pārkāpumu prevencijas iespējas
- Akadēmiskā godīguma pārkāpuma konstatēšana (pārbaudīšanas veidi, korekta fakta konstatēšana, prevencija u.c.)
- Rīcība pēc akadēmiskā godīguma pārkāpumu konstatēšanas (iesaistīto pušu informēšana, gadījuma izskatīšana, lēmumu pieņemšana, sodu piemērošana u.c.)
- Plaģiāta kontroles rīku lietošana
- Akadēmiskā rakstība un korekta atsauču noformēšana

- Tiešsaistes atsauču organizēšanas rīku lietošana (piemēram, EndNote, Zotero, Mendeley)

Atzīmējiet mācību saturu par akadēmisko godīgumu, kas, jūsuprāt, ir aktuāls un nepieciešams **studējošajiem!**

- Akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidi, definīcijas un skaidrojumi
- Autortiesības un korekta citu autoru darbu izmantošana
- Korekta atsauču noformēšana
- Atsauču organizēšanas rīku lietošana (piemēram, EndNote, Zotero, Mendeley)

Kādi būtu Jūsu ieteikumi akadēmiskā godīguma kultūras uzlabošanai LU (izmaiņas normatīvajos dokumentos, procesos, mācību saturā utt.)?

Vai Jums ir šāda pieredze?

	Jā, ir	Nē, nav
Studiju noslēgumu darbu vadīšanā	☐	☐
Studiju noslēgumu darbu recenzēšanā	☐	☐

DATI PAR RESPONDENTU:

Jūsu pārstāvētā zinātņu nozare

- Sociālās zinātnes
- Dabaszinātnes
- Humanitārās un mākslas zinātnes
- Medicīnas un veselības zinātnes
- Inženierzinātnes un tehnoloģijas

Jūsu akadēmiskais amats

- Profesors
- Asociētais profesors
- Docents
- Lektors
- Asistents
- Stundu pasniedzējs

Jūsu nodarbinātības veids LU

- Pamatdarbs
- Blakusdarbs

Jūsu akadēmiskās pieredzes darba stāžs

- mazāk par 1 gadu
- 1 - 5 gadi
- 6 - 10 gadi

- 11 - 15 gadi
- 16 - 20 gadi
- 21 - 25 gadi
- vairāk nekā 25 gadi

Anketa par akadēmisko godīgumu (studējošajiem)

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi **studējošo** negodprātīgas rīcības veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Neatļautu palīglīdzekļu izmantošana pārbaudījumos						
Norakstīšana no citiem studējošajiem pārbaudījumos						
Pārbaudes jautājumu vai pārbaudes uzdevumu neatļauta iegūšana						
Pētījuma datu safabricēšana (piemēram, students izpilda anketas neesošu respondentu vietā vai izdomā nenotikušu eksperimentu datus)						
Pētījumu rezultātu selektīva interpretācija, lai apstiprinātu pētījumā izvirzīto hipotēzi						
Jebkādu materiālu vērtību, mantiska vai citāda labuma piedāvāšana par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu studējošā vai citas personas akadēmiskajās interesēs						

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi **studējošo** plaģiātisma veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Autors savā vārdā iesniedz visu kāda cita autora sarakstītu darbu (viltvārdība)						
Autors savā tekstā kopē lielus fragmentus (vienu vai vairākas rindkopas vai to daļas) no cita teksta, tos nepārfrāzējot						
Autors mēģina noslēpt plaģiātu, savā tekstā iekopējot fragmentus no vairākiem avotiem un veicot sīkas izmaiņas teikumu struktūrā, lai šie dažādie fragmenti saderētu kopā, taču pārsvarā autentiskā teksta formulējumi tiek saglabāti						
Autors norāda precīzu atsauci uz avotu, bet nepūlas teksta fragmentu noformēt kā citātu, ja šis fragments ir kopēts vai pārfrāzēts ļoti tuvu tekstam, radot nepareizu priekšstatu un pretendējot uz informācijas oriģinālu pasniegšanu						
Pašplaģiāts – sava darba vai darba fragmenta vairākkārtēja izmantošana, uzdodot to par oriģinālu darbu						
Autors savā vārdā iesniedz darbu, kur satura radīšanai izmantots mākslīgais intelekts						

Kādas ir aktuālākās akadēmiskā godīguma problēmas LU **studējošo** rīcībā un kādas izmaiņas būtu nepieciešamas, lai šīs problēmas novērstu?

Kādas ir aktuālākās akadēmiskā godīguma problēmas studiju noslēguma darbos?

Cik, Jūsaprāt, izplatīti ir šādi akadēmiskā personāla negodprātīgas rīcības veidi LU?

1 – nemaz nav; 2 – drīzāk nav; 3 - vidēji; 4 – drīzāk ir; 5 – ļoti izplatīti; N – nevaru atbildēt

	1	2	3	4	5	N
Rīcība, kas pieļauj studējošo akadēmiskā godīguma pārkāpumu veikšanu (piemēram, neatļautu palīglīdzekļu izmantošanu, norakstīšanu)						
Informācijas ignorēšana, kas saņemta par iespējamu akadēmiskā godīguma pārkāpumu						
Interesu konflikta pieļaušana						
Konfidencialitātes neievērošana (akadēmisko darbu vērtēšanā, pārbaudījumu veidošanā, pārkāpumu izskatīšanā u.c.)						
Studējošo vai kolēģu akadēmisko darbu, studiju kursu materiālu izmantošana bez autora atļaujas vai korektas atsaucis						

Kādas ir aktuālākās akadēmiskā godīguma problēmas LU **akadēmiskā personāla** rīcībā un kādas izmaiņas būtu nepieciešamas, lai šīs problēmas novērstu?

Kas Jūs motivē veikt studiju darbus akadēmiski godīgi?

	pilnībā nepiekrītu	drīzāk nepiekrītu	drīzāk piekrītu	pilnībā piekrītu	nevaru atbildēt
Atbildības izjūta	☐	☐	☐	☐	☐
Interese par uzdevumu	☐	☐	☐	☐	☐
Prasmis rakstīt akadēmiskos darbus	☐	☐	☐	☐	☐
Prasmis pareizi noformēt atsaucis	☐	☐	☐	☐	☐
Respekts pret akadēmisko personālu					
Apzināšanās, ka akadēmiskos darbus pārbauda akadēmiskais personāls	☐	☐	☐	☐	☐

Apzināšanās, ka akadēmiskos darbus var pārbaudīt ar datorizētām sistēmām	☐	☐	☐	☐	☐
Kauna izjūta par pārkāpumu	☐	☐	☐	☐	☐
Sods par pārkāpumu	☐	☐	☐	☐	☐
Riski reputācijai	☐	☐	☐	☐	☐

Kādi faktori Jums veicina vēlmi krāpties?

	pilnībā nepiekrītu	drīzāk nepiekrītu	drīzāk piekrītu	pilnībā piekrītu	nevaru atbildēt
Vēlme pārspēt citus	☐	☐	☐	☐	☐
Iespēja saņemt labumus (budžeta vieta, stipendija u.c.)	☐	☐	☐	☐	☐
Ārējs ģimenes vai draugu spiediens	☐	☐	☐	☐	☐
Laika trūkums	☐	☐	☐	☐	☐
Slinkums	☐	☐	☐	☐	☐
Nepietiekamas svešvalodu prasmes	☐	☐	☐	☐	☐
Nepietiekamas digitālās prasmes	☐	☐	☐	☐	☐
Viegli pieejami pārbaudījuma uzdevumi	☐	☐	☐	☐	☐
Mākslīgā intelekta risinājumu pieejamība	☐	☐	☐	☐	☐
Pārliecība, ka docētājs nepārbaudīs darbu pietiekami uzmanīgi	☐	☐	☐	☐	☐
Neinteresants temats	☐	☐	☐	☐	☐
Maznozīmīgs (bezjēdzīgs) uzdevums	☐	☐	☐	☐	☐
Neskaidri uzdevuma vērtēšanas kritēriji	☐	☐	☐	☐	☐
Zemi akadēmiskā godīguma un ētikas standarti iestādē	☐	☐	☐	☐	☐
Studijas tikai diploma (“papīra”) iegūšanai	☐	☐	☐	☐	☐
Zems savu spēju pašnovērtējums	☐	☐	☐	☐	☐

Lūdzu, novērtējiet savas zināšanas un izpratni par:

1 – vājas; 2 – drīzāk vājas; 3 – viduvējas; 4 – drīzāk labas; 5 – labas

	1	2	3	4	5	N
korektu atsauču noformēšanu						
plaģiāta veidiem						
citiem akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidiem (izņemot plaģiātismu)						
akadēmiskā godīguma pārkāpumu izskatīšanas kārtību LU						
sekām un sodu gadījumā, ja konstatēts pārkāpums						
plaģiāta pārbaudīšanas rīkiem (Turnitin u.c.)						
tiešsaistes atsauču organizēšanas rīkiem (EndNote, Mendeley u.c.)						

Cik labi pārzināt šos LU normatīvos dokumentus?

	Nezinu šādu dokumentu	Zinu šo dokumentu, bet nezinu tā saturu	Zinu šo dokumentu un virspusēji zinu tā saturu	Zinu šo dokumentu un labi pārzinu tā saturu
Noteikumi par akadēmisko godīgumu Latvijas Universitātē	☐	☐	☐	☐
Latvijas Universitātes Akadēmiskās ētikas kodekss	☐	☐	☐	☐

Lūdzu atzīmējiet mācību saturu, kas, jūsuprāt, ir aktuāls un nepieciešams studējošajiem!

- Akadēmiskā godīguma pārkāpumu veidi, definīcijas, skaidrojums
- Autortiesības un korekta citu autoru darbu izmantošana
- Korekta atsauču noformēšana
- Tiešsaistes atsauču organizēšanas rīku lietošana (piemēram, EndNote, Zotero, Mendeley)

Kādi ir Jūsu ieteikumi akadēmiskā godīguma kultūras uzlabošanai LU (izmaiņas normatīvajos dokumentos, procesos, mācību saturā utt.)?

DATI PAR RESPONDENTU:

Jūsu pārstāvētā zinātņu nozare:

- Sociālās zinātnes
- Dabaszinātnes
- Humanitārās un mākslas zinātnes
- Medicīnas un veselības zinātnes
- Inženierzinātnes un tehnoloģijas

Izglītības līmenis, kurā pašlaik studējat

- LKI 5 līmenis - īsā cikla augstākā profesionālā izglītība (koledžas līmeņa studijas)
- LKI 6 līmenis - bakalaura vai profesionālā bakalaura studijas
- LKI 7. līmenis - maģistra vai profesionālā maģistra studijas
- LKI 8. līmenis - doktora studijas
- LKI 8. līmenis - rezidentūra

Lūdzu izvēlieties savām studijām atbilstošo varinātu!

- Pilna laika klātie
- Nepilna laika klātie

Jūsu dzimums

- Sieviete
- Vīrietis
- Nevēlos norādīt

Lūdzu norādiet savu vecumu

- 20 gadi vai mazāk
- 21 – 25 gadi
- 26 – 30 gadi
- 31 – 35 gadi
- 36 – 40 gadi
- 41 – 45 gadi
- 46 – 50 gadi
- 51 – 55 gadi
- vairāk nekā 55 gadi

